

Добрий вечір, Щедрий вечір! Добрим людям на здоров'я!

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

55 років тому Іван Огієнко написав заповіт, звертаючись до своїх близьких, соратників, далеких і невідомих йому українців, підтверджуючи право передачі в Україну своєї духовно-інтелектуальної спадщини. Однак ця дія мала чинитися лише за умов, коли Україна та її Церква стануть вільними. Висока мета, яка обрамлювала його життєвий шлях, перегукувалася з віковочною ідеєю українців про державницький і духовний суверенітет Народу. Очевидно, сповідуючи таку українську перспективу, Огієнко для імперських політичних режимів та їхньої обслуги завжди вважався “ворогом народу”, “зрадником”, “буржуазним націоналістом”. Адже він ніс загрозу для тоталітарної системи російського більшовизму як своєю діяльністю державного, духовного провідника, так і науковими працями в галузях історії, культури, теології, мови, літератури, педагогіки, політології.

Огієнко добре усвідомлював істинну причинність національного та політичного уярмлення народу, шляхи виходу з такого стану. Його ціннісна парадигма окреслювалася цінностями **Української Держави, Національної Церкви, Рідної Мови, Історичної Пам'яті**. Вони стали сенсами його життєтворчості, боротьби і непогамовної віри в щасливу будучину свого народу. Надзвичайно важливо, що Огієнко бачив не тільки джерела зміцнення національного духу українства, але й ту вічну для нього загрозу. Нею була **Москва**. Незалежно від того, в які вона вбиралася шати, які зверхники управляли,

Просвітник Нації

які політичні режими домінували. Світоглядні оцінки, політичні підходи, наукові розвідки були небезпечними для московських зайд навіть тоді, коли він перестав формально займатися політикою, перебуваючи за межами поневоленої батьківщини. Енциклопедичні видання СРСР, якщо давали інформацію про І. Огієнка, то лише в негативному ракурсі. Есесерівська суспільно-політична “наука”, успадкувавши стратегію фальшування української історії, нищення Москвою з часів XVII століття національних витоків України, вправно виписувала йому кліше “міністра петлюрівського уряду”, “варшавського утримання” тощо. “Закономірно”, що в універсальній “Советской Энциклопедии” 1979 і 1982 років (1 млн 620 тис. прим.) публікувалися біографії діячів усіх часів і народів, проте не було відомостей про І. Огієнка. А ім'я митрополита Іларіона, взятє ним 1940 року як першого українця, обраного понад дев'ять століть тому на митрополичий престол, отримало відповідне ідеологічне кремлівське тлумачення: *“Иларион, древнерусский писатель, первый киевский митрополит из русских с 1051...”*.

Такі особистості, як Огієнко, становили для москвитів найбільшу небезпеку, оскільки всякчас нагадували про культурні, духовні, державницькі підвалини українського народу. Для імперського вжитку безпечними залишалися “популярний” фольклор і “малоросійська” ментальність, удовільнення “примашеною капустою” замість свободи. Кремлівські нома-

ди боялися духовних поведирів, воїнів, борців за торжество правди, яким було не-нависне **московське ярмо на своїй шиї**.

На відміну від багатьох соратників часів національно-визвольних змагань 1917—1921 років, він чітко осмислив головні проблеми і причини трагедії українського народу, які полягали, насамперед, у наявності обмосковленої, духовно скаліченої інтелігенції в політичному проводі нації, з їх ілюзіями автономізму, федералізму, демократизму в зараженій імперськістю Росії.

Позиція Огієнка існувала альтернативною тій впливовій течії в українській революції, що продовжувала захоуватись в “**московську демократію**”. Знайомлячись з працями Христюка “Матеріали до історії української революції”; Ісаака Мазепи “Україна в огні і бурі революції”; Винниченка “Відродження нації”, стає помітною різниця щодо їх головної мети, спрямованої на “виправдання себе” як супротивників самостійності України. Суттєва відмінність між Огієнком та “українськими” еседеками, есерами, есефами, що останні так і не змогли “визволитися” з-під ідеологічного, політичного, світоглядного, духовного впливу москвинів. Навіть тоді, коли в силу обставин вони замінили “автономію” на “самостійність” України, то і цей крок слугував лише засобом для основної цілі — побудови (спільно з **руськими товарищами**) соціалістичної республіки в складі нової імперської федерації, що бореться за світовий соціалізм.

Закінчення на стор. 4—5

КАТЕРИНА МОТРИЧ

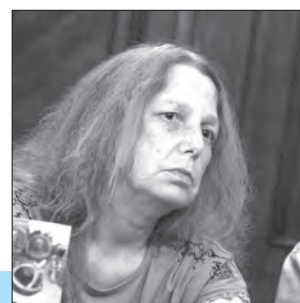
2-3

ГЕОРГІЙ ФІЛІПЧУК

4-5

ГАЛИНА ПАГУТЯК

8

МИКОЛА ТИМОШИК

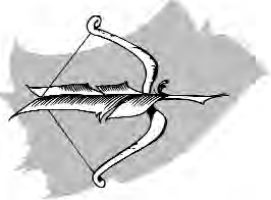

10-11

ЗОЯ КУЧЕРЯВА

12-13

Катерина МОТРИЧ

Гарант без гарантії

нули — для чого вони там опинилися. Просто “по приколу”, в інтернеті був “призов” про “набір до ВР”, от вони й рушили дружинними рядами. Як кажуть, і миш, і жаба. А 73% “піплу” ще й підсадили їх і сказали: “Робіть з державою що хочете. Ми у вас віримо. У вас не оті противні фейси “попередніков-кровосісів”, а приємні “нові обличчя”.

Тож опечалюють не так ці бешкетники-маргінали, що крутять нині кермо державної “машини”, як оті професори, лікарі, вчителі, творча й наукова інтелігенція, політики, бізнесмени, студенти, військові, вчорашні колгоспники, учні профтехучилищ (ці не опечалюють) і вся-вся “туманність Андромеди”, яка дружно прийшла на виборчі дільниці і у графі, що визначатиме їхнє життя-буття на найближчі п’ять літ і визначатиме долю України, її курс і життєспроможність у стані війни, поставили хрестики навпроти тієї ж таки “туманності”, яка їм видавалася ясним сузір’ям, ба, зіркою — аж сьомої величини!

Оті хрестики — також потішний символ. Бо так у позаминулому й на початках минулого століття розписувалися наші неграмотні предки. Аж 73% “людського фактору” засвідчили ту ж таки повну неграмотність і державницьке слабомисліє. І я маю повне право виносити такий вердикт, бо те, що відбулося до “екватора”, можна назвати лише словом “жах” або “жахіття”. І вони вирішили і мою долю, і долю моїх дітей та внуків. Тому я як “президент”, бо ми всі ось уже понад два роки “президенти”, маю право на вирок. Стадіон все озвучив і конкретизував! Віднині і я “ваш вирок”.

Хтось голосував “по приколу”, хтось (чула на власні вуха) — “хоч насміємося”, хтось — “аби тільки не отой барига”, хтось — мовби до вітру сховався... “А ти, моя Україно, безталанна вдово...”

Ми таки недержавний ще народ, хоча дуже не хочеться в цьому зізнаватися. І серед багатьох наших національних рис є безвідповідальність і почуття мстивості. На них ми коваємося, як на льоду, а тоді падаємо. Лежимо, добряче ударившись головою, років 200—300 з гаком. Наша Кліо вже зневірилася, що не будемо так травмувати той “думний орган”. **І ніхто, ніхто не винен у нашому прескверному житті, лише ми самі!** Ми автори, режисери й актори — ті, що у головних ролях, і ті, що у масовках цих предовгих багатостолітніх “серіалів” про те, як ми вміємо самі себе знищувати й не думати у доленосні моменти про Україну.

Огляньмося в сиву давнину. Ми такі! Батурин і батуринців знищило почуття помсти, і хід історії міг би бути інший, коли б полковники Соломаха і Ніс не привели таємним ходом від ріки Сейм лютого москаля, що вже був відійшов далеко. “Баригу” Мазепу ненавиділи. Лють москаля була моторошна й пекельна. Вода у бурхливій ріці Сейм почервоніла від крові батуринців...

Можна лишень помріяти, де була б нині Україна, коли б у липні 1709-го, під час бою під Полта-

вою, сказаному Петру не допомагало аж сім (!!!) полковників Війська Запорізького, які привели тисячі козаків допомагати царю здолати Мазепу. Лише Семен Палій привів кільканадцять тисяч козаків! І це був той таки ж не хрестик, а хрест навпроти імені “Україна”. Вони, військова еліта, як і нинішні лікарі, вчителі, інтелігенція, бізнесмени тощо, не думали, що ж буде з Україною, коли виграє бій цар. Думали знову про “баригу” гетьмана Мазепу та як йому помститися і повалити. А був жаж, помножений на страх. Були спалені села в радіусі 150 кілометрів, де витав дух гетьмана, люто катовані-четвертовані козаки, що за ним пішли, була невдовзі знищена царицею Катериною Запорозька Січ і ораблена й закатована Україна московською ордою — від літа 1709-го аж до літа 1991-го.

Та й у 1918—1920-х роках бажання соціаліста Володимира Винниченка не лише заглянути в очі московським соціалістам, а й цілування інших московських соціалістичних місць обернулося голодоморами, репресіями, колгоспним рабством аж більш як на сімдесят літ. Хотіли скинути із ший зашморг, але знову отой проклятий “хрестик” навпроти імені Українська Доля. Підвела еліта. Директорія пішла проти Гетьманату, а Московія — проти України.

Тридцятиліття нашої новітньої історії також засвідчує, що ген мстивості й безвідповідальності, відсутності критичного мислення нікуди не зник. Згадаймо оте “проти всіх”, на яке купилися найсвідоміші. Що з того вийшло?! Вродив заборонений отруйний плід, яким отруїлися всі. Вигнали його не лише зі своїх нутрощів, а з жил, крові. Таки ж ціною Великої Крові.

І ось ті самі грабельки. Тут уже притягнув їх до нас “бідний безсрібник” Вася Голобородько. Зачарував “людський фактор” від низів до верхів. Сміялися, коли він “ізоображав” дурноголового хохла, називав Україну повією. Сміялися. Кпинив над майданівцями, знущався над відомими людьми, висміював їхні природні вади, змальовував у своїх “відосіках” досить зневажливо й нещадно відомих політиків, деяких — просто неповносправними, окрім душки Путіна.

Але, крий Боже, поглянути нині без овацій у бік гаранта! Критики він хворобливо не переносить, і будь-яке нехвалебне слово поціновує як державний переворот, державну зраду. От як швидко перероджується клоун у царя. Ну, і вершинний номер зіркі низів, “великого актора” не претензійного охлосу — гра на ролях. Ніхто з них навіть не здогадувався, що отак він буде бахкати і по керму в кріслі гаранта; як у серіалі, так і в реальності, буде їздити на роботу на “велику” прямісінку до президентського крісла. А щоб “піплі” остаточно упевнився в його “прозорості і щирості”, то, може, те крісло поміняє на тверду дерев’яну лавку, на яких спочивають вночі бомжі, бідним сиротам віддасть президентські маєтки і винайме собі хатинку поблизу Києва, а кортежі

машин віддасть у користування сиротинцям і лікарям.

Спочатку люд обреготався, потім зачарувався (“какой хороший, шустрий мальчик”). Потім повірили, що це “месія”, що такого мати Україна чекала всі свої століття-тисячоліття. Що це не помста хозарського каганату, зокрема Святославу Хороброму, княжій та козацькій землі, а очікувана благодать. І мільйони особин дружинними рядами пішли поставити той доленосний хрестик напроти прізвища “найвеличнішого лідера сучасності”.

І всі 73% “людського фактору” ні на йоту не сумнівалися, що він усіх олігархів зробить бомжами, заб’є всі буцегарні корупціонери, тарифи зменшить до двох цифр у платіжках. Зарплати, зокрема вчителям (цим особливо — як наймасовішому виборцю), збільшить в енну кількість разів. Пенсії будуть такі, що всі бабусі з мізерними до виборів пенсіями відпочиватимуть на Мальдівах і куплять “хатинки” на островах.

От тільки ніхто із тих спокушених, без критичного мислення, не задумався, а де він ці розкоші візьме? Як цей казкар-самоучка створить достойне життя? Натякав же, що “ні обіцянок, ні пробачень”, але закоханість “піплу” була неомовірною, викид гормонів просто таки зашкалював навіть у тих, у кого вони взагалі зникли з віком. От в чому не збрехав, то це те, що мине епоха бідності. Вона таки минула, бо почалася епоха виживання. Ота, що оминула дружанів-“квартильців”. І до того — безбідні, враз перетворилися на мільйонерів і мультимільйонерів-офшорників.

Посіане у квітні 2019-го зерно зійшло, видряпалося на екватор і перейшло його. Рясно плодоносить. Виявилось, що це не елітний злак, а дуже отруйний борщівник, до якого не можна навіть торкатися, бо він обпалює шкіру і нутрощі, доводить до летального стану. А “піплі” все ще дуже обережно викидає закоханість зі свого серця і придивляється до цього “борщівника”, не вірить, що він отруйний.

А виборець не хоче рости і вступати в пору зрілості. Не відчуває відповідальності за власну долю і долю держави. Не говорю про ту свічку, яку поставила гуманойдка в реанімації біля небіжчика, де стояли балони із киснем, що спровокувало вибух і смертельні трагедії. Не згадую про те, що довідки про вакцинацію здебільшого купляють лікарі і вчителі, що ними торгують ті, хто давав клятву Гіппократа. Проблема в тому, що Голобородько продовжує котитися на своєму “велику”, волочить на задньому сидінні державу до прірви, — а великий загаль ще захоплено улюлюкає навздогін і знову готовий за нього ставити той доленосний хрестик. Дослідники рейтингів засвідчують: “Коли б вибори були найближчої неділі, то за нього віддали б голоси майже...”. І це багато, багато мільйонів споживачів “борщівника”.

Він у тому 2019-му переїхав дорогу й “баризи”, що створив армію з нуля, наповнив розграбований повністю державний бюджет, звільнив дві третини української

території від московської орди, і саме він увійде в українську історію як той, що виборов автокефалію української церкви. І ні разу не висловив бажання заглянути Путіну в очі, лише доводить його до шаленства своєю гідною поведінкою і тим, що допоміг йому зайняти те місце на світовій арені, хто до цього зробити це не посмів. Саме тому його треба посадити! І на це невтомно працює той, хто залишається лиш блазнем коло ноги царя.

Уся його лексика на тему цього диявола в людській подобі толерантна, делікатна, війни мовби з Московією й немає, а є “громадянський конфлікт” на Донбасі, є “повстанці”, а не бойовики, найманці Путіна, агресора також “немає”, а є “та сторона”. Усе завуальовано, щоб не роздратувати дракона, бо в глибинах малоросійської душі гаранта він таки ж “старший брат”, який викликає потаємне поклоніння і бажання бути на нього схожим. Тому й випала така радісна нагода опинитися з ним поруч, вдихати його видихи, щоб здійснилася мрія усього життя: поговорити з ним тет-а-тет, бо ж свіdomo чи підсвідомо його наслідую.

Зате ім’я Порошенка він жує й перетирає у своєму мстивому роті. Ще там, на стадіоні, бризкав хамством і цинізмом і клеветів гнівом. Ще “піплі” не виніс його на державний олімп, а він уже сповна проявив огидненькі риси хама й малого диктатора, мстивого, помисливого, не здатного піднятися вище маргінальних розмов, без натяку на вдачу державника. Вже тоді на сцені стояв не отой пришепелкуватий кавецький тип кривляка, а цілком сформований маленький Наполеон. Вже тоді він демонстрував мстивість, помножену на дрібязковість, тупий цинізм і ширший примітив мислення, дуже й дуже далекий від поведінки майбутнього гаранта. Такий загалу подобається. Він з народом! Він один із них! Так, “піплі” це подобалося, він шаленів і на кожен хамський його випад відповідав оваціями.

Тому рівень і його недержавності аж до “екватора” проявлявся щодня в кожному його вчинку. Тому боявся й боїться виходити до людей без шпаргалки, “даби не била відна...”. А в тому недавньому інтерв’ю, коли він зібрав журналістів і, напевно, пережив, якщо не шок, то повне розчарування, таки ж усі побачили, що “король” повністю голий. Підбирали для посиденьок мовбито “своїх” журналістів, але відчувалося, що він добряче всіх дістав, бо не було догідливих усмішок, згідливого покинування голів, а на обличчях був неприхований осуд, зневага, незручність, коли гарант ніс якусь примітивну, вибачте, бузу, запливав, пірнав і важко впливав із тем маргінальних, несуттєвих, ошкіривав на кожне неприємне запитання і мало не бив себе в груди та переконував (найперше себе), що він президент. Але як не нагадував про це — аж понад сімдесят разів! — а так у ньому ніхто цього не побачив. Зате запустив “слоган” про державний переворот, про який він знає напевно, що спровокувало миттєвий відтік капіталу з України й падіння гривні. Інвестори кинулися навтьоки. Державник, сказали б наші предки, мамі його ковінька! Знову озвався в ньому клоун, який може доз-

волити собі пасталакати що хоче. От президент ніяк не озветься!

На жаль, усе двовимірно. Всі побачили погано вихованого, далекого від держави Україна, випадкового, хаотичного, некомпетентного, але самозакоханого і мстивого “гаранта”, нетерпимого до критики, без найменшої гарантії чинити так, як має чинити той таки ж гарант. Кажуть, що навіть багато з тих, що “покладали на нього надії”, це побачили і сором’язливо зізнавалися: “Не думали, що він такий”. Деякі в прямому телевізійному ефірі заперечували, що вони “лохи”. Дехто брехав, що за “нього не голосував”. І от думаєш: а де ж узялися оті аж 73% “лохів”?

І от найсуттєвіше в цій невеликій “каруселі” на ймення державотворення. Ви помітили, дорогий наш 73-відсотковий “людський фактор”, що не лише некомпетентність дуже чітко вималюється на його “екваторі” керування державою? Не лише помилки, а цілком вмотивовані злочини. Не один, не два і не три. Так може чинити лише ворог.

Аналізуймо! За ким полюють і відкривають провадження і вже багатьох кинули за ґрати? Так! Найбільших патріотів: генералів, які воювали за Україну і гнали ворога з української землі. Воїнів, що відповіли ворогу, який відкрив вогонь і вбив не одного нашого воїна. Судять волонтерів, патріотів за вигаданими підозрами, підлими, позбавленими будь-яких підстав і законності. Подає гарант в суд на двох патріоток, що посміли висловити своє невдоволення його діяльністю. Зате на всі проґрішення своїх “слуг” гарант заплює очі. Вседозволеність і безкарність у їхніх рядах зашкалює.

Порошенко — взагалі повна одержимість. Коли б був гарант охрещений, то годилося б звертатися до екзорциста, щоб вигнав з нього того біса, що нашіптує йому вдень і вночі: “Посади Порошенка! Посади Порошенка!...” І ці бажання надто далекі від норм правосуддя, а носять характер задрощів, злочинної непрофесійності і огидної, неприхованої безсоромної мстивості. То це не зрада держави і народу, “піпле”? Як тобі таке “правосуддя” на замовлення? Такі диктаторські ворожі прояви бажання розправлятися з кращими людьми країни нашої, карати їх за те, що вони боронять рідну землю? Може так чинити не ворог?!

А на скільки разів позиттєвого заслуговує злита ворогові операція із затримки бандитів Путіна вагнерівців, які знищили багато наших воїнів, військову еліту і причетні до всіх резонансних злочинів на Донбасі та у світі? Сам особисто злив операцію! І рік ліпили брехню: “операції не було”, “була, але не наша” тощо.

Під суд кожного, хто запитував про те, чому здав операцію по вагнерівцях: відомого журналіста Юрія Бутусова і розвідників — туди ж. Їх просто звільнено і залишено без охорони! Бо вони повідали всій Україні, що саме Зе злив операцію ворогові, і всі побачили, що це гарант без гарантійного ставлення до своїх обов’язків. І, виявляється, зірвано агентами Кремля у провальних кабінетах не одну операцію і ліквідовано інститут розвідки. Не знав? Не розумів що робить? Чи добре знав? Коли не дотумкував, що таке ця операція означає, що

це великі зусилля наших розвідників і не лише наших, то навіщо Україні такий гарант, який посвячує у державну таємницю своїх друбанів-“квартильців” і легко зливає ї! Кротоферма діє. І її завів таки ж він.

А чому було віддано Цемаха — єдиного свідка, який міг би свідчити в Гаазі? Просто віддали його ворогу, бо він міг багато розповісти світові про військову присутність Росії на Донбасі. А куди відпливли гроші, виділені на боротьбу з коронавірусом? Під асфальт і на маєтки друбанів-“квартильців”? Та багато з них перетворилися не лише на державних високопосадовців, непорочних у вмінні виконувати покладені на них функції, а й умент перетворилися на офшорних магнатів. То що там на стадіоні гундосив “найвеличніший” про офшори “бариги”?

Та й украдені у вкладників ПриватБанку аж шість з половиною мільярдів доларів ведуть не лише до “тата Карло” Коломойського, а портрети гаранта зарясніли на шпальтах газет у різних країнах. Бо не так багато було у цивілізованому світі випадків, щоб глава держави і його оточення було замаране брудними обродами і вкраденими у народу грошми, а він “кришував” того, кому заборонений в’їзд в будь-яку країну світу, крім України. Отака “прозорість” вчителя географії Васі Голобородька...

І це далеко не все із “подвигів” “безсрібника” Васі Голобородька, бездарно зіграного в телесеріалі. Але всеїдний, не спокучений високими критеріями і вишуканими смаками та духовними потребами “піпл” поцінував це як найкращий зразок Голівуду. Скриня Пандори лише почала відкриватися, власне, відразу, з квітня 2019-го. “Горе тобі, земле, коли цар твій незрілий, а владики зранку їдять”, — ці слова із Псалма про нас...

Думати про Україну і своїх нащадків йому заважає отой невинуватий ген двовимірного інтелекту. Лише “людський фактор” може так бездумно й безвідповідально ставитися до себе і до своєї країни. Їжте тепер...

І цей “відосік” про Голобородька-“безсрібника”, на превеликий жаль, має своє продовження. Бо ж проглядають з туманності народного волевиявлення інші образи, крутіші, мудріші, але не українські.

Так, рейтинг і гаранта, і його “слуг” упав, але ще досить великий загал хоче, щоб вся ця камарилья продовжувалася. Це не розчарувало того виборця, якого обкрадає, потоптує і не має за людину ось ця ватага розбійників і пройдисвітів, багато з яких вже накрутили собі на позиттєве ув’язнення. “Он всьо делает правильно”, — почула з вуст софіста-пролетаря. І весь трагізм нашого співіснування з таким виборцем полягає в тому, що тим, хто за своїм інтелектуальним й духовним “природним відбором” стоїть на вищих шаблях, усе ж доводиться жити поруч і миритися з тими, що споживають отруйний “борщівник” і не нехтують цим. І це не можна поки що змінити. Бо ж немає іншої України, “немає іншого Дніпра”. А є поки що мрії про народ, який би відповідав цій благодатній, Богом береженій землі, і який би мав право сказати: “Ми люди мудрої землі”.

Кремлівські блазні не вчили історію: в чому відмінність між генералом Власовим і Степаном Бандерою

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ,
письменник, дипломат, експерт
Центру дослідження Росії

Люблять кремлівські блазні коментувати історичні події. Бо ж відомо, що футбольний матч, балетну виставу та історію може коментувати кожен. Історія — не математика і не фізика, тут вправлятися може будь-хто. Як пригрозив колись невдоволений вождь усіх народів Сталін товаришів Крупській: ми можемо не вас, а Інессу Арманд удовою Леніна зробити. І зробили б, і шкільні підручники виглядали б інакше.

Шойно наредотався з версії Путіна про Леніна — засновника України, аж тут спікера Держдуми Володіна на історію потягло. На-

віть не знаю, де Володін історію так кепсько вчив — у своїй alma mater, Саратовському інституті механізації сільського господарства, де згодом захистив кандидатську дисертацію на тему “Розробка та обґрунтування параметрів вагового дозувального устаткування стеблових кормів”, чи вже в Російській академії державної служби при Президентові РФ. У кожному разі реакція Володіна на марш Бандери у Києві та його заклик до Європарламенту, ПАРЄ та Парламентської Асамблеї ОБСЄ про запровадження санкцій проти України потребують бодай стислого коментаря.

Наприкінці грудня минула чергова річниця однієї досить пікантної події в російській історії.

27 грудня 1942 року російські генерали Андрей Власов і Владімір Боярський звернулися до нацистів з пропозицією про створення РОА — російської армії, яка таки була створена і воювала на боці гітлерівців до кінця Другої світової війни. А заарештований гітлерівцями 5 липня 1941 року Степан Бандера з січня 1942-го і майже до кінця 1944 року перебував у таборі “Заксенгаузен”. Згодом він відмовився поставити сили своєї організації під начало того ж генерала Андрея Власова в боротьбі проти СРСР. Тому що бандерівці, якими в Кремляндії досі лякають дітей, воювали проти обох окупаційних сил, проти обох тоталітарних режимів — нацистського і советського. Відчуваєте різницю?

День пам’яті Аркаса

Миколаївські письменники та активісти міста вшанували пам’ять українського діяча культури і освіти, композитора, історика, засновника й очільника товариства “Просвіта” у Миколаєві Миколи Миколайовича Аркаса.

Стало уже доброю традицією збиратися біля пам’ятного знака Аркасу в день його народин, аби вшанувати пам’ять славетного земляка.

Під час імпровізованого мітингу голова Миколаївської письменницької організації Віра Марущак віддала шану автору опери “Катерина”, книги “Історія України-Русі”, наголосивши на необхідності берегти цей безцінний спадок Аркаса для нащадків. Принагідно Віра Іванівна нагадала присутнім, що наступного, 2023 року, Миколаївщина гідно відзначатиме 170-річчя від дня народження Миколи Аркаса.

Поетеса, краєзнавиця Галина Запороженченко нагадала колегам про основні віхи життя “пана-

благодійника” у Христофорівці, де довгий час проживала його родина й опікувалася освітою селянських дітей. Щиро подякувала шанувальникам і прихильникам його творчості, зокрема Валентині Потгореловій, вчительці-філологині із Баштанщини, багаторічній дослідниці життєвого й творчого шляху М. Аркаса, щирого патріота України; працівникам Христофорівського краєзнавчого музею, що був створений лавреатом премії ім. Миколи Аркаса Віктором Москаленком, чия донька Наталія була присутня на урочистостях.

Олександр Лагошняк, кра-

єзнавець, нагадав історичні факти з життя М. Аркаса, розповів про маєток, що колись був неподалік від барельєфу великому українцю і нашому земляку.

Громадський діяч, освітянин, поет Леонід Ржепецький зачитав зворушливий вірш-посвяту пам’яті Аркаса.

Присутні поклали до пам’ятного знака Миколи Аркаса квіти та запалили лампадки. Нагадаємо, цю добру традицію — “Запали свічку Аркасу” — було започатковано письменницькою організацією на чолі з Вірою Марущак.

Прес-служба МОО НСПУ

Юрій КИСЕЛЬОВ,
член правління Луганського
обласного об’єднання
ВУТ “Просвіта” імені Тараса
Шевченка, м. Умань

Небагато є поетів, чиї твори лишаються актуальними й після відходу авторів у вічність. Саме таким був і є Іван Низовий (1942–2011), якому на початку нинішнього року виповнилося б 80. Підступна хвороба передчасно забрала його з цього світу, але творча спадщина, що налічує понад сто книг, виданих за життя автора, та солідний, по суті, академічного рівня п’ятитомник, виданий стараннями доньки Лесі та небайдужих людей, які посприяли його появі, продовжує жити, а найгостріше слово Поета звучить у часи великих потрясінь (і одночасно сподівань), яких зазнала Україна за останнє десятиріччя.

Іван Низовий народився на Сумщині, деякий час мешкав на Львівщині, але найбільша частина його життя минула в Луганську — найсхіднішому обласному центрі України, психоінформаційна аура в якому ще до безпосереднього російського вторгнення часто справляла враження окупації північно-східним сусідом. Така атмосфера, безперечно, гнітила українського поета-патріота й відбивалася в його численних творах. Ще за часів горбачовської “перебудови” Іван Низовий писав про Луганськ (на той момент — Ворошиловград), у якому вже майже чверть сторіччя тоді прожив:

*І тільки в нашому краю
На н’єдесталі Ворошилов,
Луганський слюсар Ворошилов,
Бездарний маршал Ворошилов,*

“Щоб заворушилися серця” До 80-річчя від дня народження поета Івана Низового

*Криваворукий Ворошилов
Ще височить.
Не менше турбував поета за-
нехаяний стан довкілля краю:*

*А вже Айдар не заливає луки...
...Од вітру не стає вода рябою,
Прозорою від сонця не стає.
Тече повільно, мов слюза із ока,
Билинного Дінця сумна притока,
Що ні води Дінцю не додає,
Ні сили й чистоти не доливає.*

Гострим болем озивається в поетовому слові доля української національної культури та мови на Луганщині:

*Вже й наша калина цвіте не
для нас,
І прабатьківська мова — в архіві.
І чорніє з портрета бровами
Тарас*

*В невимовному грізному гніві.
З часом цей біль у душі Івана
Низового поглиблювався, бо бу-
ли на те причини:*

*Яке ж бо тотальне безмов’я
В краю на краю України!
Німую самотньо,
Немов я
Зненацька набрів на руїни
Сучасного лже-Вавилону,
Де вимерли мови й наріччя...*

Красномовною відповіддю співвітчизникам, які буремного й трагічного 2014-го розгублено питали себе, як же, мовляв, наші “брати” та “друзі”-росіяни могли напасти на нас, звучать і сьогодні такі рядки українського поета:

*Снасибі шовіністам,
Бо ж вони
Мій будять гнів,
Під’юджують до змагу,
До ведення подальшої війни!*

Так що війна Москви з Україною розпочалася задовго до чотирнадцятого року, вона триває, змінюючи форми ведення, ось уже 368 років — від самої переяславської ради-зради:

*На століття зрадниками стали
Гетьмани:
Мазепу і Виговського
Брудом облили...
...Вірного Петлюру вбили підло,
Ще підліш розправились з Бандерою...*

І все ж — попри всю похмурість часу й тривожні передчуття — Іван Низовий твердо вірив у світле, по-справжньому українське, віддалене майбутнє “зарученого раю — Донбасу”:

*Нехай
В буднях цих неймовірно трудних
Українящих ріднокрай!*

*Перепишуй спочатку й начисто
Всі скрижалі — веселі й сумні,
Всіх злютовуй в ЄДИНУ НАЦІЮ
В цім суспільному казані!*

*Щоб зворушились,
Заворушилися
На взаємну любов
Серця
В грудях правнуків ворошиловця
Й січового стрільця.*

Так і буде! Рано чи пізно, але Україна поверне контроль над тимчасово окупованими зловісним загарбником територіями Луганщини, Донеччини, Криму... Визволення Луганська стане найкращим пам’ятником одному з найдостойніших його мешканців, українському поетові Іванові Низовому.

Закінчення. Початок на стор. 1

Не дивно, що лідер есдеків Винниченко співпрацював з московськими емісарами Раковським та Мануїльським щодо повстання проти гетьманату, усвідомлюючи, очевидно, що зраджував не Скоропадського, домовляючись з ворогами, а український народ. Саме він пропонує Директорії “*прийняти советський устрій*” в Україні, проти чого рішуче виступав Петлюра. Вірячи московським ідеологічним байкам, Винниченко та Мазепа у своїх працях писали про “*громадянську війну*”, “*війну зі своїм народом*”, “*між своїми*”, нагадуючи про схожість сучасної концепції колаборантів, зрадників, опезежистів в оцінках нинішньої агресії Москви. Саме тому постать Огієнка є особливо значущою, оскільки в усі часи він залишався вірним українській ідеї. Цю місію служіння Україні він розпочав ще в студентському середовищі, друкуючи свої статті, праці лише українською мовою, засвідчуючи свідомий вибір на шляху національного просвітництва. Він чинив це в ті часи, коли синдром імперської великодержавності, нетолерантність і ворожість до українськості просякнули всі суспільні сфери. Такі наукові особистості, як професор Т. Флоренський, яким у свій час захоплювався студент Огієнко, категорично забороняв йому займатись українознавством, називаючи його “молодим сепаратистом”, оскільки був членом Київського клубу російських націоналістів, українофобом, радикальним москвофілом. Тому українське національне почуття формувалося не завдяки, а всупереч, під впливом Т. Шевченка, І. Франка, М. Грушевського, В. Перетца, Б. Грінченка...

Не будучи професійним політиком, безпомилково, на відміну від програм тодішньої соціал-демократії, відшукував шляхи визволення України. Вони були значно складнішими, ніж вивільнення від соціально-економічного покріпачення. Адже суть народної трагедії — національне й політичне гноблення, бездержавність українського народу. Пізніше, в період національно-визвольних змагань, у поемі “На Голготі” він напише: “*Немає рідної в нас школи, / Своєї церкви в нас нема, / Нема й не буде їх ніколи, / Бо в нас московська тюрма!*”

Ординська Московія була для нього вічною загрозою, чого так і не хотіла (не могла) зрозуміти заражена москвофільством частина очільників української революції. “*Русифікація України*, — пише Іван Огієнко, — *почалася дуже давно... Повстання Мазепине налякало Петра і він наважився “Малую Росію к рукам прибрати”*. *Поніс він на Вкраїну люту русифікацію і в цьому замірі не спинявся і все своє життя...*” Правда, не спинялися й усі наступні правителі Росії, включно із теперішнім військовим путіно-диктатором. Саме ці оцінки знаходилися в основі його світобачення. Огієнко вважав, що допоки “*Москва гнітить нам тіло і душу*”, то ніщо за таких умов не працюватиме для добра і блага України. Найбільш затребуваний посыл Огієнка — успішна реалізація української державної ідеї, що може здійснюватися лише тим політичним, духовним проводом, який не заражений вірусом москвофільства, наділений сильним державним і національним інстинктом. Поза українською державністю не уявляв належного захисту і розвою української мови, національ-

Просвітник Нації

ної культури, відновлення стародавньої Володимирівської Церкви. І хоча дорога до цієї верховини українського буття є надскладною, проте мусимо визнати, що без вирішення, нарешті, цього головного українського питання ніякі модернізації та “реформи” не матимуть успіху. Оскільки економічна, мілітарна, культурна, соціальна потуги держави вимірюються силою духу, національною свідомістю, громадянською відповідальністю єдиного Українського Народу. Саме тому теми Шевченка, Хмельницького, Мазепи, історії Української держави, церкви, національної культури, рідної літературної мови, українського друкарства, боротьби українського народу за волю в національно-визвольних змаганнях визначали життєтворче начало світоглядних устремлінь Івана Огієнка. Неприйнятність колоніально-ординського московства, посягань на свободу та національне життя народу, його рідну мову, культуру, історичну спадщину, державність, національну гідність людини безупинно проявлялася в усіх державних і творчих діяннях національного Просвітника.

Ці якісні характеристики видатного державника, вченого, духовного провідника є надзвичайно актуальними для сучасного українського суспільства. Вони містять сенси, необхідні громадянській спільноті, українській освіті, національній системі виховання. Ними має “жити” нова українська школа. Бо якою тоді є її вартість, коли вона “не випускатиме” й надалі в зміст освіти на загальнонаціональному рівні ідеали цього великого Українця.

Варто позбутися усталених рудиментів, коли такі “неформатні” й “незаконні” постаті з їх критичним ставленням до радянщини та москвощини, “сепаратистськими” стремліннями і непереборним потягом до Української Свободи ще донедавна знаходилися серед тих, яким табуовано було “вороття до дому”. Синдромом заподаткованості перед “великоросійськими” штампами з їх нетолерантністю, ворожістю до українськості просякнута і донині частина інтелігенції, науково-освітня, культурна сфери. У дисертаційних дослідженнях гуманітарного напрямку не часто можна знайти посилання на праці Огієнка, зате продовжується безглузде цитування третьорядних “трудів” *великоросів*. В одному з українських енциклопедичних словників (2014 р.) зустрічається обширна інформація про радянсько-російських *ананьєвих, батичевих, лундасерських*, зате зовсім зігноровано Огієнка та інших видатних українських учених-педагогів. Добре, що в окремих академічних педагогічних словниках (1997, 2001, 2011 рр.) стали появлятися скромні статті про І. Огієнка, а 20 років тому (2002) видано двотомну працю “Міністри освіти України”, де здійснено аналіз діяльності міністрів освіти України доби Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР. У ній згадується, зокрема, що колишній ректор Київського національного університету імені Т. Шевченка, академік НАН України В. Скопенко назвав Огієнка “*видатним ученим-енциклопедистом ХХ століття*”.

Коли сьогодні надзвичайно актуальним завданням держави і суспільства є формування української ідентичності, то нагальною необхідністю має стати пізнання тих ве-

летів думки, що в умовах тотальної колонізації України російською імперією своєю жертвовано пращею і громадянською мужністю спонукали передусім українську інтелігенцію, молодь “*Стояти ногами й серцем на Україні, свої голови держати в Європі*” (М. Драгоманов). Отже, наш науковий, інформаційний простір слід наповнювати не “цінностями” белінських-луначарських-столипінних, а діяннями та життєсмыслами Огієнків-Грінченків-Чикаленків... Особливо в умовах злісного ставлення нинішньої кремлівської “еліти”, різномасштабних російських націоналістів та “передової” інтелігенції до України, до всіх, хто симпатизував і мав “*пристрастіє къ малороссійской народности*”. Видається абсурдом опертя нашою науковою інтелігенцією на “умовиводи” тих, хто був лютим ворогом України. Адже в “Скорпіонах на українське слово” І. Огієнко згадує цього “*найславнішого*” Белінського, який, виявляючи зоологічну ненависть до українськості, гостро виступав проти Шевченка і його “Кобзаря”, наголошуючи: “*Шевченку послали на Кавказъ солдатомъ. Мнѣ не жалѣть его: будь я его судьей, я бы сдѣлалъ не меньше*”. Такими нищилися ріднокультурні витоки української культури, мови, церкви, історії, народної школи й університетської освіти, забороняючи народу навіть читати рідною мовою Святе Письмо. Саме такі писаки нападнали на українців в московському “Дне”, київському “Вестнику Юго-Западной Россіи” та в іншій чорносотенній пресі, вимагаючи, щоб вони зреклися свого “*провинциального наречія*” і щоб закинули мрії про введення до університетських лекцій, до церкви, урядів, судів “*простолюдного малороссійскаго наречія*”, бо це “*вопіющая нелепость*”.

Чому і чого маємо вчитися в Огієнка? Очевидно, його життя-пис для нас є етично значимим тому, що, відчувачи впродовж життя (за винятком короткого періоду української революції) безперервні страшні удари та погроми московитів (і не тільки), він залишався безкомпромісним поборником української культури, мови, школи, церкви. Неперемимо ставився як до колонізаторів та зайд, так і до своїх “землячків”, котрі самі виступали в ролі денационалізаторів свого народу, слугуючи царському, більшовицькому чи іншому чужинському режиму.

Це про таких великий будитель національної Душі Тарас Шевченко з гіркою писав: “*А меж ними і землячки / Де-де проглядають. / По-московській так і ріжуть, / Сміються та лають / Батьків своїх...*” Огієнко залишався до кінця днів своїх вірним традиції Шевченкового слова, даючи “*правдою своєю*” справедливий й нищівну оцінку “*своїм дітям*”, що “*гірше ляха... їй (Україну) розпинають*”. Переконливо доводив причетність частини представників української наукової, культурної, духовної еліти до спричинення національної світоглядної руйни, зокрема в мовній, історично-культурній, церковній, політичній сферах. Підтвердженням цьому — його оцінка появи зловісних Валуєвського та Емського таємних указів. Нагадавши, коли в Києві (1872 р.) був заснований “Юго-Западный Отдел Императорскаго Географическаго Общества”, на чолі якого став Павло

Чубинський, гуртуючи навколо українське наукове життя, найбільш лютим цензором цього Товариства та донощиком був “український” професор М. Юзефович. Саме за його “активної” участі в Петербурзі відбулася урядова нарада проти українського руху, наслідком чого став Емський антиукраїнський указ 18 травня 1876 р.

Очевидно, І. Огієнко мав рацію, коли, окрім обмосковлених юзефовичів у Києві, давав також нищівну оцінку “своїм” скорпіонам на західноукраїнських землях, у Галичині, нагадуючи, як лютував і знущався над українським словом митрополит М. Левицький, як жорстоко цензуривав його родич, ректор Львівської духовної семінарії В. Левицький. Адже саме вони заборонили “Зорю” М. Шашкевича тому, що писаний українською мовою, не допустили для розповсюдження 800 примірників “Русалки Дністрової”, вчинивши над автором суворе слідство; заборонили у Львові передрук “Марусі” Квітки-Основ’яненка і навіть скасували панегірик А. Могильницького на честь австрійського архієпископа лише за те, що написаний українською.

Це ті приклади, які не міг з етичних і політичних міркувань обминути Огієнко, оскільки частина представників “передніх” рядів (духовенства, інтелігенції), зрадивши свій народ, не служила йому “вірою і правдою”. Бо незалежно від того, як писав І. Огієнко, до якої партії вони належали (“*русько-польської, русько-австрійської, русько-московської*”), однозначним було його ствердження, що вони продали Народ, який прагнув бути українським.

Як нині слід ставитися до подібних явищ, формуючи архітектуру нашої національної пам’яті? Гадаю, що відповідно до образно-правдивих й справедливих оцінок, даних народом, до якого завжди прислуховувався І. Огієнко. Цю характеристику він описав так: “Обидва ці Левицькі, і митрополит, і ректор, за час свого урядування безмірно нашкодили, чому громадянство звало цього митрополита “*іродом*”, а його ректора “*нав’існим...*”.

Своїми науковими розвідками Огієнко застерігав і повчав суші та майбутні покоління тому, щоби кожен антиукраїнський крок таких “іродів” залишався ганебною плямою в історії цих родоходів. Бо всі вони: москвофіли, полонофіли, карпатороси чи інші “русини”, що ніяким чином не були суголосні (навіпаки, ворогами) з національною ідеєю соборності й державності українства, не можуть поціновуватися народом, який вони так ретиво допомагали уярмлювати.

Важливість наукових, соціально-політичних аналізів Огієнка полягає в тому, що він знаходив глибинні причини, винуватців трагедій і руйн, які переживала Україна, даючи об’єктивну й вод-

ночас нищівну оцінку тим, які ставали на шлях зради, манкуртизму, колаборанства, чинячи зло українському народу. Актуальність таких підходів для сучасних реалій є очевидною, оскільки в Україні, що протистоїть нині московській агресії, внутрішні колони компрадорів, фобів і зрадників українства продовжують здійснювати ту ж саму антинаціональну політику. І проблеми інформаційної політики, вітчизняної освіти, науки, педагогіки полягають у тому, що часто наяву уникнення принципового розгляду та оцінок цих небезпечних рецидивів. Адже, не давши належної відповіді “зрадливым” предкам та “*зрадствующим*”, унеможливується побудова системи етичних і державницьких цінностей в справедливих координатах історії. Мусимо торкатися, насамперед, не просто помилкових суджень та вчинків, що привели до негативних результатів, а усвідомленого вибору ролі зрадника, колаборанта і українофоба. Етика й мотивація вчинку не викидаються узбіч. Бо тоді знову народжуватимуться нові і нові манкурти, зрікаючись свого народу, його мови, віри, історичної традиції.

Незасвоєні огієнкові уроки зроблять нас індіферентними й байдужими (“какая разніца”) до зловісної практики сучасних діянь “*провідної*” верстви: підтримка й підписання “українськими” політиками харківських угод; прийняття мовного закону “Ка-Ка” (втілення неовалуєвщини); зрадництво в Криму і на Донбасі; заподаництво “українців”, обслуговуючих московську імперію на російських каналах (соловйових, скабеєвих, бабаянів, кисельових); звернення 148-ми депутатів ВР України (на замовлення московитів) до польського Сейму щодо “об’єктивної” оцінки на Волині трагедії...

Тому сучасне осмислення творчості й духовної спадщини Огієнка, добротні знання джерел і винуватців своїх бід вироблятимуть стійкий національний імунітет відразу до всіх, хто не служив Україні й зрадив своєму народу, хто не сприймав і не сприймає Україну як найвищу духовну цінність.

Услухаймося до суворой правдивості Огієнка щодо москвофільства *зубрицьких, мійських, дідицьких, новицьких...*, які називали українську мову “*языком черни, языком пастуховъ, пасичниковъ, Грицьковъ*”, підтримували “*москалів, що добре роблять, забороняючи навчати й говорити по українськи*”; переконували, що “*Русь Галицька, Угорська, Київська, Московська, Тобольська й пр. єсть одна й тая же Русь*”; готували лист (Новицький) від 27 червня 1863 р. до міністра внутрішніх справ Петра Валуєва, в якому говорилося, що *ніякої особливої малоруської мови не було, немає і бути не може...*, ставши основою антиукраїнського акту. Завдячуючи подібним “землячкам” імперії, чужинські держави продовжували жорстокий процес колонізації й деукраїнізації. Різні мотивації формували світогляд і вчинки цих “діячів”. Але ганебним є те, що їх вибір був свідомим, продаючись “*за шклянку чаю з малиною*” (Д. Донцов), хто б їм ту шклянку не подавав.

Розвідки в контексті аналізу таких непривабливих персон містять достатньо цінний історичний досвід, оскільки ці гнійні виразки на українському тілі, в душі були та є загрозою для української справи. На жаль, суспільство в уже

незалежній державі продовжує отримувати неповні, нейтральні знання та упереджені оцінки, що відображають усталену інерцію російсько-радянської філософської, історичної, політичної концепцій. Деформованість характеристик життєдіяльності і творчості відомих особистостей, самоусунення від правдивих оцінок роблять шкідливу послугу науці, громадянській освіті, етичним орієнтирам, необхідних для виховання нації. Замало знати студенту, викладачу, педагогу, що *Новицький* — український філософ, психолог, професор Київського університету, популяризатор філософії Давнього Сходу, як написано в доброту підготовленому “Педагогічному словнику” (2001 р.) АПН України. Як і те, що він народжений неподалік Новоград-Волинського, виховувався у родині священника, навчався в Острозькому духовному училищі, закінчував Київську духовну академію, очолював кафедру філософії в Київському університеті святого Володимира. Бо його варто оцінювати (за критеріями **Огієнка!**) як розробника антиукраїнського Валуєвського циркуляру (12 липня 1863 р.), голову Київського цензурного комітету, що забороняв будь-які книги, написані українською мовою. Оскільки напівправда згубно діє на суспільну мораль.

Національна пам’ять відіграє визначальну роль у становленні української політичної нації. Завдання науки, освіти, культури, інформаційної галузі, політики полягають у тому, щоби не піддавати забуттю власну історію, зокрема й те, що може “не сподобатися”. Але важливо, щоб вона подавалася об’єктивно, такою, якою була, незалежно, чи слід читати її тільки з “бромом”, чи без нього. Бо істинним мірилом громадянського й національного виховання мусить стати **історична правда**. Огієнко впродовж життя безперестану перебував у її пошуках, намагаючись довести всім перворідність істин про свій народ, його історію, давню Українську державу, достойників, що боронили духовність, рідну віру, мову, культуру, національну гідність.

У найскладніші часи, коли “*русифікація широкою річкою впала на Україну і робила своє шкідливе діло*”, Іван Огієнко презентував у своїх виступах, лекціях, книгах високість учинків тих, хто відважно обстоював українську справу. В “Українській культурі” (1918 р.) він протиставляє заподатливим і зрадливим ученим мужам Києво-Могилянської академії, що склали Катерині II величну оду “*на всевозделенное прибытие*” в Київ, гідний чин українського патріота, письменника В. Капніста, який 1791 р. приїхав у Берлін до канцлера Герцберга, щоби Пруссія допомогла українцям скинути з себе “*русское ярмо*”. Але та *допомогти одмовилася*. Цей епізод, що відбувся 230 років тому, безперечно нагадує нам про історичні паралелі сюжетів, які час від часу відбувалися (-ються) з Україною, прохаючи про допомогу Європи. Але “*коли Україна за право життя / З катями боролась, жила і вмирала, / Європа мовчала*” (О. Олесь). І це лише потверджує, що нам варто і зараз передусім опиратися на **внутрішню силу власного Народу**. Однак, для появи такої сили Україна (як Незалежна Держава!) має перестати “вигодовувати” захланних політиків і поведирів, “*захеканих як віл у борозні*”

в обслузі московської корми-ги, які нині спішно перекочували із московфільських (санкційних) телеканалів до “*наших*”, “*шустеровських*”, “*співаково-кісельовських*”, “*гордоно-комаровських*”. Не даючи спокою людям ні вдень, ні вночі, волаючими голосами *новінських*, закликаючи українців на Різдвяні Свята молитися “чужим богам, чужою мовою”. Зомбування на телеящиках дійшло до такого рівня зухвалого цинізму, що вже й запропоновано на вибір кандидатури на майбутнього президента. Дуже прошу, дорогі українці, вибирайте між *гордоном і портніковим*. Доборолись...

Огієнко, його помисли, ідеали, позиції й оцінки, якими він жив, як ніколи, затребувані для України й українців. Його знаменний клич, що **самостійна Українська Держава мусить мати незалежну Церкву і соборну літературну Мову**, завжди мобілізував народ, ним захоплювалися духовні провідники й політики. Митрополит Андрей Шептицький у листі до Івана Огієнка пише: “*Ваше Високопреосвященство! В усіх справах, що відносяться до української мови, Ваше Високопреосвященство для нас найвищий авторитет*”. А в рідномовному катехізису Огієнко стверджує: “*Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися світовою нацією*”.

Пам’ятаймо, що саме він у буремні часи визвольних змагань ухвалив для освітніх закладів України правила українського правопису; видав накази, за якими мовою викладання в усіх школах України (початкових, середніх, вищих) стала українська мова; всі дипломи, свідоцтва та атестати видавалися виключно українською мовою; всі написи на бланках, штемпелях і печатках замінені на українські. Саме він забезпечив урядову вимогу, щоби Євангеліє читалося українською мовою; проповіді вголошувалися державною мовою, служби Божі, читання та співи у церквах відправлялись за українською вимовою.

Сто років тому (19 грудня 1921 р.) Симон Петлюра написав найавторитетнішому захиснику Української Церкви Огієнку: “Причиною загублення нашої державної незалежності, помімо економічно-політичних причин, було незавершення консолідації української нації, брак єдиної державної ідеології, загублення українською церквою тогочасної автокефалії, брак єдиної церковної думки у вищих достойників... У майбутніх конфліктах нашої держави з Московою внутрішнє міцна, ієрархічно дисциплінована українська церква може відограти велике позитивне значення у вислідах такої боротьби... Така **українська церква могла би допомогти зміцненню та впливові нашої державності...**”

У січневій ювілейні дні Великого України, окутаними тривогою військової агресії москвинів, вдумаємося в сутність діалогів славетних національних постатей, що окреслили значущість цінностей Української Мови, Церкви, Історичної Пам’яті, Духовної Соборності задля збереження й зміцнення Української Державності, захоплюючись неподоланною вірою в ці національні святині Батьківщини України визначного Просвітника Нації — **ІВАНА ОГІЄНКА**.

Георгій ФІЛІПЧУК

Фідель СУХОНІС, голова Дніпропетровської обласної організації НСПУ

Хочу розпочати цей допис, напевно, з маловідомих для багатьох фактів. А саме дещо послатися на історію товариства “Просвіта” в контексті споконвічної московської дискримінації та нищення всього українського. Як відомо, товариство “Просвіта” як громадська організація було утворене 1868 року у Львові з метою культурно-наукового розвитку, консолідації народної спільноти та піднесення національної свідомості українського народу. У підросійській Україні первинні осередки організації, утворені в 1905–1907 роках в губернських містах, діяли за власними статутами.

Так ось, у “великій Україні” діяльність товариства була припинена за пару років після захоплення влади більшовиками. А в Галичині — буквально у перші дні сумновідомого “золотого” вересня 1939 року.

І тепер про зовсім свіжі факти щодо російського шовінізму-фашизму. 19-го липня 2021 року суд Приморського краю РФ ухвалив рішення про ліквідацію діяльності “Просвіти”. Чому почали саме з Далекого Сходу — не суть важливо. Можливо, що діяльність “Просвіти” у Зеленому Клині стала поштовхом до формування і проголошення Української Далекосхідної Республіки. Як би там не було, але у липні 2021 року товариство “Просвіта” потрапило під заборону на всій території Російської Федерації.

Про що свідчать ці стислі історичні відомості щодо діяльності товариства “Просвіта”?! А саме про те, що з часів царату і по сьогодні Москва вважає цю культурно-просвітницьку українську організацію особливо небезпечним ворогом, що для “путінців” освічені та свідомі українці не менш загрозливі, аніж натовські танки й ракети. Вочевидь, це ще одні “червоні лінії”, за які кривавий кремлівський гололозкий карлик не волів би відходити.

А тому можемо впевнено стверджувати: кожний новий осередок Всеукраїнського товариства “Просвіта” в сучасній Україні — це ще одна цеглина у підмурок правдивої, незалежної, демократичної та соборної держави.

Позаяк, як не прикро, нині ми не можемо похизуватися розбудовою “Просвіти” саме на рівні первинних осередків. На відміну навіть від початку 90-х років минулого вже сторіччя, коли просвітяни йшли на виробництво, в трудові й освітні колективи, ця тенденція, принаймні, на Дніпропетровщині, фактично завермела. Хоча, з іншого боку, поява цих рядків зумовлена якраз обнадійливими і позитивними змінами. Про це дещо нижче. Але зразу хо-

тів би зазначити, що, як на мене, на просвітянському полі регіону з’явилися енергійні та завзяті лідери, котрі у великій мірі й урухомили ренесанс “Просвіти” на Січеславщині. Найперше, це такі подвижники шляхетної справи, як Сергій Тютюнник, Максим Дорофеев та Олег Василенко.

Їхні новації у просвітянській справі та ініціативи заслуговують на окремий допис, але в даному разі хочу зупинитися лише на імпрезі в одному з новоутворених осередків “Просвіти” в обласному центрі, а саме у стінах Придніпровської державної академії будівництва і архітектури.

Завдячувати цьому треба не лише вже згаданим просвітнянським активістам, а й ректору вишу Миколі Савицькому та проктору з виховної і навчальної роботи Галині Євсєєвій. Ці відповідальні особи сповна розуміють, що завдання вищої школи сьогодні полягає не лише у підготовці освіченого фахівця-спеціаліста, а й патріота-громадянина. І до свід “Просвіти”, як кузні свідомої юні-нації, тут просто неоцінімий.

Відома річ, що не могли оминати ініціативу дніпровських зодчих і ми, письменники Січеславщини. Адже справжній український літератор по суті вже просвітянин. Тому одного грудневого дня на зустріч до просвітян ПДАБА завітав письменницький десант Дніпропетровської обласної організації НСПУ. Вже перші хвилини нашого спілкування подарували приємні несподіванки. Бо, як виявилось, і майбутні спеціалісти-будівельники, і їхні викладачі жваво цікавляться як літературою, так і українською культурою та історією.

Модераторка імпрези — доцент кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності Лариса Богуславська зуміла органічно поєднати і виступи гостей, і думки та судження господарів. Ось що згодом вона напише на сторінці Придніпровської державної академії будівництва і архітектури у Фейсбук:

“...Молитовний початок читань, який запропонував присутнім протоієрей Сергій Нарольський, створив особливу атмосферу творчого і просвітленого спілкування. На одному подиху промайнули читання, які поєднали поезію Анатолія Шкляра, творчі роздуми прозаїка, автора численних історичних романів Володимира Кільченського, ліричну проникливість малої прози Євгенії Яворської, шемливу ніжність поезії Марії Дружко, пристрасність поетичного слова Оксани Ігнатенко. Долучилася до письменницьких виступів і наша колега, заступниця декана економічного факультету з виховної роботи, кандидатка історичних наук Валентина Бабенко.

Поруч із розкошуванням художнього слова, зустріч напо-

вили і перспективні обговорення нових можливостей у роботі товариства “Просвіта”, які представив почесний консул Бразилії в Дніпрі Олег Василенко, закликавши студентів активно долучатися до нових форм інтернет-спілкування та презентації себе і свого вишу перед українцями, які проживають сьогодні більш ніж у 130 країнах світу”.

І про найголовніше. За умов вже фактичної агресії Московщини проти нашої Вітчизни мусимо донести буквально до кожного прості, але дуже важливі істини. Русифікація та національний нігілізм — це не лише нищення нашої мови, традицій та національної ідентичності. Це спотворений спосіб життя, а головне — це влада, позбавлена державного мислення і турботи про ту землю і той народ, про який вони мають піклуватися.

Є коло тем, які викликають не просто роздратування, а лють у російських шовіністів, наших хохлів-безбатченків, у тих, хто, попри здоровий глузд і логіку сьогодення, продовжує залишатися з впертістю п’яного “саветькім челевком”. Очевидно, що це згадки про Конотопську битву, Мазепу, січових стрільців, петлюрівців, УНР, бандерівський визвольний рух, ОУН, УПА, Національну Церкву і ще про все те, що стосується проявів самостійності та непокорі нашого народу у відносинах з Московою, в прагненні справді бути господарем власної долі.

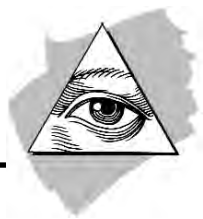
І вся ця тематика має стати зрозумілою для кожного, хто вважає Україну своєю Вітчизною. Насамкінець зустрічі я передав шановній пані Ларисі Богуславській текст вірша “Ми — українці”, як не прикро, вже покійного нашого колеги Володимира Сіренка. Домовилися, що твір на тему цього талановитого вірша стане одним із домашніх завдань студентів ПДАБА.

*Ми українці — нація Тараса,
Ми — Сагайдачні і Кармелоки,
Коли прийшли ми — не полічиш часу,
Ми древні і безсмертні, як віки.*

*Нас мордували, нас тягли на плахи.
О! Скільки потекло кривавих рік!
Хотіли опоячати нас ляхи,
А росіяни зрусити навік.*

*Та все даремно. Знову ми і знову
Жбурили всіх у темряву й багно,
Залишилися ми і наша мова
Настояна на сонці, як вино.*

Отож, маємо передати нашій юні кращі традиції вітчизняного письменства. А вони полягають найперше у тому, щоб прищепити українцям потребу шанувати рідне слово, любити рідну мову і вивчати її протягом усього життя! Майстри красномовного слова Січеславщини стають все ближче до читачів...

Вадим ПЕПА

У продовж століть український народ, а з ним і весь світ, вірили поданому в літописах: “Коли ж поляни жили особно і володіли родами своїми, бо й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм на своїх місцях, володіючи кожен родом своїм, то було [між них] три брати: одному ім’я Кий, а другому — Шек, а третьому — Хорив, і сестра їх — Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Шек сидів на горі, яка нині зветься Шековицею, а Хорив — на третій горі, од чого й прозвалася вона Хоривицею. Зробили вони городок [і] на честь брата їх найстаршого назвали його Києвом. І був довкола города ліс і бір великий, і ловили вони [тут] звірину. Були ж вони мужами мудрими й тямущими і називалися полянами. Од них ото є поляни в Києві й до сьогодні” (Літопис руський. — К., “Дніпро”, 1989. — С. 4-5).

Накручено не настільки хитро, як можна було сподіватися. А туману напущено, що й не проглянути. Імовірно, розраховано на нетямущих у майбутньому. Бо хто ж автори? “Попи курсунські” та їхні спадкоємці. Їх привів із Криму князь Володимир Великий, проголошений згодом Рівноапостольним. Прислужники всевладного володаря та його наступників гнули спину, мудрували лукаво при свічках у темних келіях. Вони — ревні послухники християнської віри. Їхні руки й помисли сковувала “візантійська ортодоксія”. Мусили неухильно дотримуватися принципів нової релігії, яка непримиренно проклінала й викорінювала попередні “язичницькі” уявлення про довколишню природу й світобудову.

Коли апостол Андрій “став під горами на березі”, на Дніпровому, то нібито не побачив довкруг жодної живої душі. Скрізь безлюддя. Ті самі писці начебто заблудилися, як мовиться по-народному, між трьома соснами: “бо й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм на своїх місцях, володіючи кожен родом своїм”. Сказали, та не доказали. З якого ж часу “існували поляни”?

Безперечно, літописцям уві сні не могло привидітися, що предки українського роду успадковували матеріальні й духовні здобутки Мізинської та Трипільської археологічних культур. За розквіту наступниці одні з найперших хліборобів на життєдайній планеті після тисячоліть збирання дармових плодів земних, риболовлі та полювання на диких звірів десь сім тисяч років тому заходилися скоротити землю та сіяти жито, пшеницю й усяку пашницю.

Видатний французький письменник Оноре де Бальзак п’ять разів навідувався до Києва, до Євеліни Ганської, яка мала особняк на Печерську. Поєднані взаємною симпатією, двадцять років вони чекали, поки помре законний літній чоловік обранні всесвітньо відомого майстра слова. Наскільки нерозлучній парі пощастило — кожний може судити з того, що подружжя прожило у шлюбі лише рік...

У своєму щоденнику Бальзак записав: “Після того, як я побачив католицький Рим, я відчув живе бажання бачити Рим православний. Петербург — це ще місто-дитя, Москва щойно вступила в поважний вік, але Київ — це вічне місто Півночі... Я побачив північний Рим, православне місто з трьомастами церков, багатства Лаври, Софії...”

За легендами, новонароджених Ромула й Рема вигодувала своїм молоком вовчиця. Ромул підступно позбувся брата. Внаслідок цього ім’я удачливішого — в назві “вічного міста”. Причому перший голосний звук у топонімі позначає мінлива, як у калейдоскопі, “омега”. Через те в Італії співають “Аріведерче, Рома!” А в багатьох країнах у житку Рим.

У виданій 2020 року книзі обсягом 238 сторінок з назвою “Володар Грому” я доводжу, що Кий із братами й сестрою — не понижені “візантійською ортодоксією” рівня князів, а божества астрального культу українських предків. Посилаюся на визнаного візантійського історика Прокопія Кесарійського. Він із VI ст. провіщає: “...племена ці, Sclaveni й Antes, не управ-

Чи був Кий перевізником?

ляються однією людиною, а зстародавна живуть у народовладді, і від того у них вигідні й не вигідні справи завжди ведуться спільно... вони вважають, що один з богів — творець блискавки — саме він єдиний владика всього, і йому приносять у жертву биків і всяких жертвних тварин”.

“Батько історії” (такою характеристикою знаменитого історика Геродота увічнив Марк Туллій Цицерон) подав моду не називати чужих богів, а винятково своїх. Це припало до душі римським, візантійським і особливо арабським авторам писемних джерел, для яких великий аллах — понад усе. Ще об одне спотикаюся, звертаючись до Прокопія. Десь сім тисяч років тому всюди-сущі елліни, побачивши перших хліборобів українського роду, найменували їх “скави”. Копачі. Георгос — землероби. По-українському — хлібороби.

У VI ст. якийсь Псевдо-Кесарій, мабуть, зі злим умислом, додав у слово “скави” одну-єдину літеру — “л”. Вийшло “склави”, по-грецькому — раби. Піддався на провокативне й Прокопій Кесарійський. З-під його стила не первинне “скави”, а Sclaveni.

Так виходить, що технічний прогрес семимильними кроками випереджає духовний розвиток людства. До чого призведе наявна суперечливість — покаже майбутнє.

Хоч-не-хоч, прислуховуйся до літописного: “Інші ж, не знаючи, говорили, ніби Кий був перевізником, бо тоді коло Києва перевіз був з тої сторони Дніпра. Тому [й] казали: “На перевіз на Київ”. Коли б Кий був перевізником, то не ходив би він до Цесарограда. А сей Кий княжив у роду своєму і ходив до цесаря. Не знаємо, [шоправда, до якого], а тільки про те відаємо, що велику честь, як ото розказують, прийняв він од [того] цесаря, — котрого я не знаю, [як не знаю] і при котрім він цесарі приходив [туди]” (Літопис руський. — С. 5-6).

Слід у слід за Геродотом: “як кажуть”, “є й другий переказ”... Відмінність лише в тому, що “батько історії” не боявся написати: “але я тому не вірю”. Літописець же ні в якому разі не смів ухилитися од “візантійської ортодоксії”. А вона в буквальному значенні цього слова виривалася зі свідомості українського роду предковичню пам’ять, особливо прадавніх, осуджені, як “язичницькі”, осмислення довколишньої природи й світобудови.

Упорядник “Літопису руського” Л. Махновець до літописної плутанини про те, що Кий “ходив до цесаря”, подає примітку: “Можливо, до Юстиніана I, візантійського імператора, що зійшов на трон 527 р.” Якраз із 527 р. Прокопій Кесарійський був радником полководця Велізарія, якого цінував Юстиніан. Майбутній історик брав участь у походах проти персів, вандалів і остготів. Природно, що він — автор “Історії війн Юстиніана” (8 книг). Окрім того, Флавій Петро Савватій Юстиніан, що походив з Македонії, титулував себе Цезарем. Здобув славу як “Великий переможець Аламаський, Готський, Франкський, Німецький, Антський, Аланський, Вандальський, Африканський”. Приєднав усе довкруг, скільки очі бачили, до Східної Римської імперії, яка відділилася від могутньої Римської після того, як германський полководець Одоакр посадив на її трон свого сина. Готи, франки, алемани, анти визнавали себе васалами Великого імператора.

Не було б потреби все це деталізувати, якби в числі підданих не згадувалися анти. Саме на них видатний історик Михайло Грушевський вказував як на предків українського народу. Понад те: 1848 року козацьке військо під проводом Богдана Хмельницького здобуло гучні перемоги над польською шляхтою під Жовтими Водами і в Різаному Яру під Корсунем. Ставши в травні табором у Білій Церкві, “Зиновій Богдан Хмельницький, Гетьман славного війська Реєстрового, Запорозького і всієї по обох сторонах Дніпра суцїї

України” вважав за потрібне заявити: “шляхетним і посполитим, більшого і меншого чину людям, а особливо шляхетно уродженим козакам і всій братії нашій сим універсалом нашим ознаймуємо”...

Цитую головне зі знаменитого Білоцерківського універсалу видатного гетьмана Богдана Хмельницького за взірцем, поданим у сучасному перекладі “Історії Русів”. Автор знаменитого твору, як і піснетворець “Слова о полку Ігоревім”, не назвав себе, бо остерігався наразитися на розправу. Як крізь щілини між каменями, пробиваються паростки правди:

“Навіть стародавній Рим, що може називатися матір’ю усіх європейських міст і пишався колись своїми шістьмастами сокоп’ятма тисячами війська, в давні віки взяла й чотирнадцять літ тримала далеко менша проти згаданої збірної бойова сила русів із Ругії від Балтицького або й німецького помор’я, на чолі яких стояв тоді князь Одоацер, — сталося це в році 470 після Різдва Господнього, отож ми ідемо за прикладом наших давніх предків, отих старобутніх русів, і хто може заборонити нам бути воїнами і зменшити нашу лицарську відвагу”.

І на похороні славного гетьмана його секретар Самійло Зорка звеличував покійного: “До тебе звертаю добру мову, милий наш вождю, державний руський Одоацерю, славний Шкандербеку, гетьмане славного всього Запорозького війська і цілої великоруської України, Хмельницький Богдане, до тебе мова, skutого зараз між чотирма дошками і мовчазного, вимови й розпоряджень якого незадовго перед тим слухало нас сто тисяч, і ми готові ставали на всякий твій кивок”.

У знаменитому “Літописі” Самійла Величка проголошено те саме, що й у вікопомному універсалі Богдана Хмельницького:

“Наші предки русичі в п’ятому столітті під проводом короля Одоацера не тільки перемогли численніші римські легіони, але й Рим здобули й 14 років панували в тій столиці світу”. Дослідники в Україні не привертати до цього належної уваги, вдовольнялися подачками зі столів законодавців історичної моди в Санкт-Петербурзі — Петербурзі — Петрограді — Санкт-Петербурзі й Москві. Час уже заявити, що українські предки — одні з повноправних творців європейської цивілізації.

Генна пам’ять незглибима. Підсвідомість кожного вищого створіння береже щось із пережитого його родом за неміряні тисячоліття — “від створіння світу”, як сказано в Біблії. Озвучують вікопомне генії та видатні особистості. Чи треба доказувати, що хоча б і та ж “візантійська орто-

доксія” дотепер справляє колосальний вплив на християнський світ.

Прадавнє не лише може приснитися, а й озивається в картинах народних художниць України Марії Приймаченко, Катерини Білокур... І не лише в творах живопису, а й у пророчих словах поетів з Божої ласки чи Божого благословення...

Що ж стосується Прокопія Кесарійського, то він найбільше потішив обивателів памфлетом “Таємна історія” супроти Юстиніана та його дружини Феодори, такої ж ненаситної в блуді, як і Катерина II. Від прозрілого ока історика й письменника ніщо не могло приховатися. Чому ж тоді з-під його стила немає не те, що жодного слова, а й найменшого натяку на відвідину Києм з Русі Візантії, як це хоч і невпевнено, припускає упорядник “Літопису руського” Л. Махновець? “У рік 6496 [988]” єпископ курсунський нібито зцілив Володимира, згодом Рівноапостольного, від сліпоты. Київський князь запевнив візантійських цесарів Василя і Костянтина, беручи шлюб із їхньою сестрою на ім’я Анна, що прийме хрещення разом “з усім своїм народом”. Далекі, здавалося б, арабські історики не проминули зауважити: “а то народ великий”. “Шила в мішку не утаїти” — бозна з якої давнини проголошує українська народна приказка. То що ж криється за літописним — “інші ж, не знаючи, говорили, ніби Кий був перевізником”?

Мій земляк Володимир Ятченко з Черкашини, нині — професор Державного університету телекомунікацій (Київ), підказує ймовірну розгадку. Як доктор філософських наук він працював у вищому навчальному закладі в Улан-Баторі. Автор книги про монгольських шаманів та загальношаманство, а також видань про відображення прадавніх уявлень українського роду в казках. Разом із ним дійшли висновку: літописець не зі стелі взяв, що “й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм на своїх місцях, володіючи кожен родом своїм”. Це ж усупереч “візантійській ортодоксії”. А бач, змигнуло. Ніщо не залишається поза увагою допитливих.

Ми ж із моїм однодумцем озброєні знаннями про Мізинську та її спадкоємцю Трипільську археологічні культури, а заодно про правічні осмислення довколишньої природи й світобудови пращурми українського роду. Якшо “Кий був перевізником”, то, мабуть, за віруваннями родів, які жили “на своїх місцях”. Чом би й ні? “Творець блискавки”, як провіщає з VI ст. Прокопій Кесарійський, або в моєму виданні 2020 р. “Володар Грому” — не хто інший, як Кий. Він — рівнозначний божеством олімпійської сім’ї на найвищій горі в Греції. Тож не лише страхає, примушує кожного здригатися, затамувавши подих, а може й відібрати життя. Переправляє покійників, не піднімається рука написати — через Дніпро — так, як Харон з давньогрецької міфології через річку Стікс у царство мертвих. Похмурому старцю в лахмітті, за уявленнями еллінів, належала плахта — якась копійка під язиком мерця. Цього звичаю дехто дотримується й “до сьогодні” — запозичую вислів з літописів. Колісь під язик клали якийсь гріш для перевозу. Осуджень “візантійською ортодоксією” цього забобону в церковних джерелах достатньо. Тепер же сповідник “старосвітського” про всяк випадок кладуть монету в труну. Вірують, що гріш може знадобитися для оплати за перевіз на той світ. Так само, як і Харон, Кий — “перевізник” винятково в один бік. Назад повернення немає і бути не може. Суголосьного з еллінським, як пізніше з християнським, в українських звичаях — сила-силенна. Є надія, що проникливий розум здатний воскресити правду про таке далеке минуле. Було б лише бажання вченої еліти в Україні.

Наостанок ще раз про автора “Людської комедії”. Царському послу в Парижі

не дано було збagnути духовну велич видатного письменника: “Передо мною предстал маленький человечек, толстый и жирный”. Такого ж рівня кремлівські випадки супроти багатостраждальної України.

Путін з провладних телеканалів “просвіщає” мільйони глядачів і слухачів: “Русские и украинцы — это один народ. Как мордва, где есть мокша и эрзя”. Сам же претендент на довічну владу — вепс. Давньоруська назва того племені — чудь. “Приют убогого чухонца” “на берегу пустынных волн” — так у поемі О. Пушкіна “Мідний вершник”. Компактно оселялися в Карелії. Антропологічно відносяться до монголоїдної раси. Не слов’янського походження у президентській команді Путіна — міністри закордонних справ, оборони і “патриарх всея Руси” мордвин Гундяєв. Відкинули збанкрутілу комуністичну ідеологію, запроваджують православ’я. Не лише проповідують, а й розширюють, еліко мога, “русский мир” і “славянское единство”. Свята святих для скutih одним ланцюгом — “единоначалие”. В один голос підспівують великодержавнику Путіну: “Я пою русские песни. Они мелодичные и содержательные”.

Доле праведна! Науковці в Україні не можуть діяти згоди, яке ж неоглядне море народнописанного багатства успадковує з давніх-давен український народ — двісті тисяч чи значно більше текстів, окрилені мелодіями? Мова одного з найбільших європейських етносів на міжнародних оглядинах визнається однією з найрозвиненіших у світі й другою за милозвучністю після італійської. “Розпрягайте, хлопці, коні” чи “Всюди буйно квітне черемшина” лунали та й тепер звучать усупереч задушливій політиці “от Москвы до самых до окраин”. А до чийого ж слуху долітали коли-небудь пісні тих, хто мокша, мордва, ерзя, вепси?.. Хто ж їх заглушив? Чи не царат і його послідовники або спадкоємці — комуністи-інтернаціоналісти? Свого часу О. Пушкін нарікав: “Присвоили себе насильственной лозой И труд, и собственность, и время земледельца”. Додати б ще: і пісню, і пам’ять, і неміряні тисячоліття перебутого й пережитого кожним родом. Коли попалися в лабеті царської та комуністичної імперій, стали безрідними. “Гол как сокол”. Якщо й прикриваються якимось лахміттям, то хіба що шовінізмом з чужого плеча.

Не приведи, Господи, до безпам’ятства, до втрати національної ідентичності, до затуманення української національної свідомості! Хто з майбутніх поколінь може погодитися на таку ж глухоту й безмовність, на які приречені в РФ мокша, мордва, ерзя?.. Було вже, було в неволі, в ярмі. Виривав із горла болочі слова пекучий відчай:

*Кобзо ж моя, дружино вірная,
Де ж мені тебе діти?*

*А чи у чистому полі спалити
І попільце по вітру пустити?
А чи на могилі положити?*

За моїм здогадом, “Господин Великий Новгород” — не щось інше, як відгалуження від Трипільської, а, може, від її попередниці — Мізинської археологічної культури. Саме через це цар Іван Лютій зі звірчою ненавистю розправлявся з новгородцями. За його дикими наказами опричники із притороченими до сидел собаками головами вигубили, винищили масу безневинних душ. Річка Волхов наситилася кров’ю настільки, що не замерзала навіть у люті морози. Дошенту розорений край був доведений до того, що, як і під час Голодомору-Геноциду 1932–1933 років в Україні, люди поїдали своїх майже бездиханних дітей, а то й викопували із сяких-таких поховань тіла мерців, щоб, божеволіючи, насититися...

На 101-му кілометрі по дорозі до російського міста Володимира перед входом до музею-заповідника “Александровская Слобода” відвідувачів зустрічає напис: “Резиденция Ивана Грозного. Гордость России”. Саме в тій “обителі” сатрап убив свого сина ударом у скроню важким посохом, з яким не розлучався ні на мить. Спадкоємець престолу намагався заступитися за свою дружину, коли його батько накинися на неї зі звинуваченнями за не той одяг, що його освячував “Домострой”. Почесного титулу — “Гордость Росии” — тиранозавр удостоївся на всенародному опитуванні, проведеному московським телебаченням.

Випередив у цій “номінації” “беснующего зверя” Петра І, якого Лев Толстой припечатав до ганебного стовпа — “мужеложствует”. Як саме — написав польський історик Казимир Валишевський: “За відсутності жінки, Петро неодмінно укладав на її місце кого-небудь зі своїх денщиків... Якщо в бідолахи бурчало в животі, цар зіскакував і немилосердно бив його”. Чому б почилій у бозі “Гордости России” не претендувати в імперії на “всенародне” визнання? Ще б пак! Д. Лихачов, “совесть русского народа”, зі слів экс-президента М. Горбачова, “збагачував” темні маси простолюду: “Грозный” — “ярчайший публицист” і “композитор того времени”.

Нехай би потішалися собі ті, кому Бог судія. Так ні ж. Не лише пропагується деспотичне на всі заставки, а й утягується в непролазне болото Україна. У незнищенній пам’яті українського народу Петро І — “сказаний сват”. Божевілля в розпутстві Катерина II — “вража баба, клята сука край веселий занастала”. У нинішньому Санкт-Петербурзі до пам’ятника “беснующему зверю”, за присудом Л. Толстого, товпляться засліплені імперською величчю. В Одесі до ніг кам’яної подобі блудливої голыштинки німецького замісу отетерілі шанувальники покладають букети квітів. Але небезпечним є те, що наукове пізнання не воскрешає минуле так, як належалося б. Невже українська національна свідомість не спроможна на таке ж самоутвердження, як елліни з їхньою міфологією, щоб стати взірцем для всього людства, як “сини Ізраїля” в Біблії?

Перша книга Мойсеева: Буття. “І закликав Господь Бог до Адама, і до нього сказав: “Де ти?” А той відповів: “Почув я твій голос у раю — і злякався, бо нагий я, — і сховався”. Яхве-Єгова настановляє обраних із кожним їхнім кроком у майбутнє. І вони розуміють віщі слова. А українська мова за останнє тисячоліття від яких тільки кривд не потерпала! І досі знушаються хто завгодно.

У прямому ефірі перед масами телеглядачів Путін заявляв: “Евреи в Израиль приезжают из Африки, из Европы, из других стран мира. Из Африки вообще черненские приезжают. Из Европы приезжают, говорят на идише, а не на иврите. Вроде не похожи друг на друга, а все равно еврейский народ дорожит своим единством”. Радянський Союз, розпад якого не дає спокою Путіну, неабияк посприяв укоріненню євреїв у державі Ізраїль. А в Москві євреї примножували “русский мир”. Переварювалися, як у киплячому казані, на “єдиний народ” разом із тими, хто мордва, мокша, ерзя, вепси. Шоправда, лавреат Ленінської і Сталінської премій С. Образцов, народний артист СРСР, головний режисер театру ляльок у Москві, заявляв: “Я — украинец”.

З якої ж причини спостерігалася масова еміграція в Ізраїль? Хоча були випадки, що й назад поверталися визнані в Москві найбільш знаменитими. Адже в невеликій країні заробітки не ті, до яких вони звикли в неозорій імперії. Втім, є й інші приклади. Польський просвітитель М. Стрийковський зізнався: “Жив не для того, щоб їсти, а їв, щоб жити”. Не додав — “і мислити”. Залишені ним вагомі історичні праці переконливо промовляють за нього, одухотвореного.

Друга світова війна забрала мільйони українських життів. Незрівнянно більше заковтнув царат і комунізм — імперії убивць. Українці ніколи не тероризували росіян і не знищували, як “єдиний народ” чи то “братський”. Натомість з боку північного сусіда дотепер чиниться те саме, що 1708 року в Батурині й 1709 року під Полтавою. Який же титанічний спротив загрозливому необхідно вивулканювати сучасникам, щоб утішала “В своїй хаті своя правда, і сила, і воля”? Святе право бути господарями у власному домі заповідав нащадкам Великий Кобзар, котрий за втіленням у пам’ятниках на земній кулі — другий після Будди.

Від пережитого за минулі тисячоліття нікуди не подітися. Та чи й треба, як воно на віки-вічні в підсвідомості, в душі й серці кожного й, понад усе, — у генній пам’яті. Шлях до світлішого майбутнього вказують прозорливі Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка... Доле праведна, відведи й заступи від згубної напасти!..

Берегиня Буковинської “Просвіти”

Світлана МАСЛОВСЬКА,
голова Заставнівського осередку ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

Вже чимало часу “Просвіта” Буковини асоціюється з ім’ям і прізвищем Марії Пелех. Так, за останні 15 років, відколи ця жінка-інтелігентка працює відповідальним секретарем обласного об’єднання, керували товариством різні відомі люди краю. Але незмінною помічницею, своєрідним просвітницьким “локомотивом” була і є нині Марія Максимівна.

Неспроста нашу колегу-трудівницю називають берегинею Буковинської “Просвіти”, її хранителькою, просвітняською матір’ю. Її працелюбність, надзвичайна відповідальність, порядність, мудрість, наполегливість і щире вболівання за долю України є прикладом для багатьох просвітян. Господь наділив нашу колегу особливою цілеспрямованістю рухати “Просвіту” вперед, і вона ніколи не зраджувала цьому покликанню. Ніхто з нас, нинішніх просвітян, не знає, якою б була громадська організація, котрій виповнилося вже 153 роки, якби не наша колега, котра своєю рішучістю, енергетикою та харизмою спонукає нас до просвітницької діяльності.

Скільки ж літ минуло від того світанку, котрий вперше побачила синьоока дівчинка і... почула “Ой, радуйся, земле, Син Божий народився...”. Побачила й почула, хоча й не усвідомлювала 75 років тому, що Всевишній подарував її батькам доню-перлинку в день Різдва. Тож і назвали дівчинку, як і Матір Господню, Марією. Це не збіг, бо у світ прийшла не звичайна дитина, а з великою місією — робити його (світ) досконалішим, а людей — добрішими. Йшла до цієї мети непростю стежкою, адже в ті далекі, 40-ві, роки голодомору на Буковині вижити було дуже важко...

У рідному селі Подвірні Новоселицького району, що на Буковині, закінчила восьмирічку, у райцентрі — середню школу. Успішна випускниця філологічного факультету Чернівецького держуніверситету. Красиву та горду дівчину помітив парубок із Лемківщини Володимир Пелех, з яким створили сім’ю, народили чудових синів.

Працювала вчителькою української мови, дикторкою районного та обласного радіо, методисткою управління Чернівецької міської ради, де наполегливо й переконливо пропагувала українську мову, особливо в румуномовних школах. Відомий журналіст України, двічі володар “Золотого пера” Пелех разом із молодією дружиною Марією були надзвичайно товаришескими, збирали у своїй оселі численних друзів.

Парадоксальний трагізм долі: Господь забрав чоловіка у засвіті. І, здавалося б, для жінки життя скінчилося. Але піднялася, зібралася з силами, обняла дітей і продовжила жити — не для себе... Для родини, яку обохнює, для “Просвіти” — її незамінної віддушини. З головою поринула в роботу на громадських засадах, очоливши Чернівецьку міську “Просвіту”. Бо хто, як не вона — активна, впевнена в собі й колегах-педагогах, з якими організовувала й ініціювала різні семінари, патріотично-виховні заходи, поетичні конкурси та наукові конференції з питань державотворення та збереження культури рідної мови, національної свідомості молоді. Її креативні та пізнавальні тематичні сторінки “Освіта-

нин”, “Сьомий урок” у різних обласних виданнях і досі пам’ятають. Як і збірник диктантів на тематику історії Буковинського краю. Долучала учительство краю до всіх патріотичних заходів, а ще — до збору коштів на Тарасову церкву, пам’ятник українській писемності (літописцям) у Чернівцях тощо.

Понад 15 років журнал “Буковинська ластівка” — під її опікою і керівництвом. Цікаві рубрики, поетичні та прозові конкурси, фотовиставки, різноманітні публікації, матеріалів — то плід її фантазії для юні й учителів, особистостей краю та науковців, звичайних читачів — це надважка праця, від якої Марія Максимівна і досі не відмовляється, натомість отримує задоволення та натхнення продовжувати її надалі.

З 2007 року пані Марія — відповідальний секретар Буковинської “Просвіти”. Себто права рука ще донедавна голови об’єднання Остапа Савчука, а нині — Віри Китайгородської. Не лише як відповідальний секретар, а й як істинна патріотка-вболівальниця за все українське, вона міцно тримає руку на пульсі “Просвіти”. Її пильне око, гострий розум, щирість душі не пропустять жодної пам’ятної дати, яка символізує україноцентризм, нашу єдність, культуру, освіту, болі народу за російсько-українську війну на Сході держави, створення Єдиної Помісної Православної Церкви України. Її невтомність — це і співпраця активу “Просвіти” з бібліотеками, музеями, з районними осередками, з молоддю — з вишами, коледжами, школами Буковини... Всього насправді не перелічити...

Марія Пелех заслужено отримала чимало відзнак. Вона — відмінник освіти України, лавреатка премії імені Юрія Федьковича та інших премій, має найвищу просвітницьку нагороду “Будівничий України”. Давно заслуговує на орден Княгині Ольги! Бо й сама є княгинею “Просвіти”, якою живе, без якої не бачить свій шлях, яку завжди підіймає, якій віддає себе сповна, незважаючи на проблеми зі здоров’ям — бадьориться, ніколи не скаржиться, навпаки — підтримує кожного просвітянину і тримає нас міцно у своєму просвітницькому колі. З привітною усмішкою, принциповою проукраїнською позицією, аби ми не розслаблялися, не забували, що прийшли у цей світ не заради матеріальних благ, а жити для інших — колег, друзів, України, родини, між якими вдало балансує. Тішитися й леліє серцем своїх рідних, а особливо — чотирьох онуків, котрих вважає стимулом свого сьогодення й майбуття. Ось так — без нагород, без титулів, але з великим серцем, широю душею світлої Людини переплелися квіти її долі.

На Різдво нескорена просвітнянка відзначила славний ювілей. Дорога наша, дякуємо за мудрість, за уроки, за “Просвіту”! Довголіття Вам у здоров’ї, радості життя і, звісно, — у серці “Просвіти”. Бо хто, як не Ви?..

Галина ПАГУТЯК

У Діда й Баби на хуторі не було ні інтернету, ні телевізора, але вони добре знали, коли настане Різдво, бо напередодні на небі з'являється Різдвяна Зірка. Хутір був трохи далеченько від села, там у Катрусиній крамниці вони теж могли дізнатись всілякі новини, у тому числі й оцю. Влітку й восени до крамниці ходила Баба, а восени і взимку — Дід. Купували там оселедець, кільку, цукерки, нитки, сіль, сірники та все, що душа забажає. А на господарці мали вони корівку Параню, песика Дуная, kota Мурчика, з десяток курочок і три вулики. Часом, коли було нудно, Дід просив Бабу почитати йому Українські народні казки. Він і сам умів читати, але з бабиних уст вони виходили солодшими. Найбільше любив Дід казку про Летючий Корабель. Літаки часом пролітали над їхнім хутором, але дуже високо. Натомість Летючий Корабель уві сні пролітав, ледь не торкаючись вишень і яблунь, і оминав вершок дуже високої груші. Вітрила на ньому були шовкові, блакитні, шогли срібні, а сам корабель був як на малюнку в книжці — у вигляді птаха. І в тому кораблі стояв малий хлопчик з білими кучериками і махав Діду рукою. А Дід — йому.

Того ранку Баба послала Діда до крамниці за цукерками, бо ж завтра прийдуть колядники. Сільські діти любили провідувати їх на хуторі, в маленькій хатинці, де ялинка була підвішена до сволака, а господарі ще й могли навчити давніх колядок. Снігом цього року хіба притрусило, день був ясний і дід збирався купити крім цукерок ще й ковбаски — собі та котику з песиком. Без песика Дуная він ніколи не ходив до крамниці. Той би йому ніколи не пробачив. Кіт Мурчик був одної масті з Дунаєм — обидва чорно-білі. Провівши до хвіртки Діда з песиком, Мурчик побіг до хати грітися і взявся пильнувати тісто на пампухи, щоб нікуди не втекло.

— Ох, і холодно! — пожалівся він Бабі.
— Та хіба ж то холодо? — відповіла Баба, направляючи кутю маком. — От раніше були холоди! А тепер так собі — холодець.

При слові холодець кіт облизався і зауважив:

— А чи не час подивитися, може, наш холодець вже зварився?

— Шойно дивилася. А мак не побілів — погано дід старався.

— Та ви самі казали, що досить терти.
— Диви, як то ти все помічаєш!

— Така моя робота, — скромно муркнув кіт, вмошуючись зручніше на лежанці.

— Добре котом бути.

— То вашим з дідом котом бути добре, а не всі ж такі, як там кажуть, милосердні до нашого Божого сотворіння.

— Не підлизуйся, котусю, бо пішлю зараз до столони на інспекцію.

— Ліпше до комори. Може, туди всі хутирські миші позбігалися на сальце та м'ясе.

— Зараз дістанеш від мене, розумнику!

— Бабусю, а там на ялинці мала бути сова, де вона ділася?

— Невже забув? Ти ж її розбив торік.

— То не я!

— А може, і я, — подумав про себе Мурчик. — То так давно було. Але якби я був битий, то би запам'ятав”.

Дід з Дунаєм йшли рівенькою, підмерзлою дорогою до села. Йти було десь з добрих пів години, і селом до крамниці ще стільки. Замало снігу, відзначив дід, от колись як нападає, то по саму стріху. Песик тим часом читав сліди на дорозі. Машина

Різдво на хуторі

Казка

одна, легкова, так. Лис, певно, мишкував на полі, де скрита, то перебіг дорогу пару раз, аби заплутати сліди. Заєць скочив. А найбільше було воронячих лап. І тут він помітив слід босої людської ноги, маленької, і завмер на місці.

— Дунаю, ходи скорше, бо Катруся піде на обід!

— Потім”, — вирішив песик, наздоганяючи і переганяючи діда.

Дід добре знав, що казав. Бо поки привітається з усіма, та побалакає, бо як же без того, вже й обід настане. А ще корові треба січки нарізати на завтра, і пампухи пекти, бо то дідова робота — виймати пампухи з розтопленого смальцю дір'явою ложкою.

Катруся стріла його привітно, коло маленької ялиночки на прилавку, і не гнівалася, що вже почався обід. Погладила песика і вщипнула йому кавальчик ліверної ковбаски.

— Я, тойво, Катрусю, тобі грушок сушених приніс. І меду. Ти вже скажи онукам, аби багато завтра в тіліфоні не сиділи, а прийшли до діда й баби на хутір, добре? І найіншим перекажуть дітиськам, бо торік щось мало було.

— Бо мало дітей, дідуно. Школу, певно, закриють на другий рік. Не буде кому до мене бігати на перерви за пірїжками з по-видлом. Але не переживайте, з міста по-приїжджають, я скажу, бо де ще вони такої коляди почують як від вас. Онук на телефон записали, то я аж плакала — так душевно... А то вам від мене плетена булка, ще тепла, шойно привезли.

Дунай по дорозі вже забув про слід, а коли побачив, то знову здивувався.

— Діду, діду! — вигукнув песик. — А хіба людям не зимно по снігу босими ходити?

Дід глянув на свої ноги, взуті в добрі солдатські черевики, що син з фронту привіз.

— А чого ти питаєш?

Але Дунай вже знайшов другий босий слід, а далі кинувся в поле за третім, і зупинився перед дупластою вербою, що виросла колись із кілка огорожі, загавкав і за-метляв хвостом.

— Дивися, Марусю, кого я знайшов у дуплі верби! — увірвався Дід до хати.

Він був у самому светрі, а в руках тримав загорнутого в кожух хлопчика. Років семи з білими кучериками і синіми очима.

Баба вже звикла до дідових чудасій, бо той щиро вірив у Летючий корабель і, як тільки випадала нагода, визирив його з неба.

— Господи, де ти взяв дитя, чоловіче?

— То я знайшов! — похвалився пес, що увірвався слідом за Дідом. — У дуплі верби! Дід його у сні бачив!

— Так-так, — підтвердив Дід. — Забув, що нині мені сниться Летючий корабель, тільки з білими вітрилами. Певно, хлопець звідти випав.

Він поклав кожух на ліжко і розгорнув. Хлопчик був у самій сорочці й штаних. І босий!

— Не бійся, синку, добрішої, ніж наша баба, на світі не знайдеш!

— Що ти мелеш? Як когось дитині боя-тися, то тебе! То ж чиєсь дитя, десь мама його шукає. Зараз ми тебе зігріємо, дитинко. Під перину клади, скоренько, а я на-лию узвару, він ще гарячий.

Кіт, побачивши дитину, негайно запропонував:

— Перини замало. Я його теж буду грі-ти!

І поліз під перину.

Хлопчик виглядав наляканим і дивився довкола так, ніби ніколи не був у селянській хаті.

— Слухай, Марусю, я наших дітей знаю, то не з села. І дивися, яка сорочка в нього, чи не шовкова. Добре, що ми з Дунаєм нагодилися, а то б замерз у дуплі. А звідки він явився, потім будемо питати-розпитувати. Хай зігріється та одпочине.

— Та я не змерз! — сказав хлопчик.

— Змерз, змерз, — запевнив кіт, тягнучи на себе перину, бо хотів поспати. — Полеж трохи. Я тобі коліскову промуркаю.

— То у вас так заведено?

— Ага.

Невдовзі малий заснув і якось за роботою Дід з Бабою забули про нього. Взяли-ся пекти пампухи з вишнею і маком, розлили холодець по мисках, а далі Дід, помітившись, пішов по сніг, що звався діду-хом. Баба тим часом причепурилась і сплакнула.

Пес зарився у соломку під столом, що її послали за такої okazji, й похропував.

Наближалася Свята вечерея, коли ніхто не повинен лишатися без даху над головою і голодним. Так заведено у нас в Україні.

Знайда прокинувся, коли дід зашарудів дідухом, а баба витягла з окропу вареники. Запахло узваром і грибами на всю хату.

— Ну, то чий ти, хлопче? — спитав прямо Дід, коли хлопчик виліз з-під перини. — З Калинівки чи, може, з Дуброви?

— Та ви, діду, самі знаєте, звідки.

— Диви, який розумник! Скажімо так, здогадуюсь. А називаєшся як?

— Коли як. Як назвете, так і буде.

— Якось же треба тебе кликати?

Дід подумав про себе, що то сон, як Летючий Корабель. Дуже гарний сон і прокидатися від нього він не хотів.

— То нехай буде Гриць, так мого тата звали.

— Гриць, то й Гриць, раз у вас так заве-дено, — погодився малий.

— Це називається Традиція! Зрозумів?

— Зрозумів. Традиція!

Затим сіли до вечері. Помолились ут-рьох, і баба запросила:

— Ангели-архангели, просимо вас до вечері.

Бо така була Традиція.

Нагодовані кіт і пес сито мружились, поки господарі і знайда вечеряли. Кіт на лежанці, а пес коло печі.

Крізь сон Гриць чув, як баба з дідом си-дять рядочком на лаві та колядують стиха. На столі блимає свічка, а у вікні сяє зоря.

А на ранок, коли усі поснідали, у вікно постукали, і до хати зайшло семеро дужих дядьків, вбраних, як козаки, з шаблями при боці.

— Христос рождається!

— Славимо Його!

— Люди добрі, ми прийшли по нашого ангелика. Він хотів подивитися, як святку-ють Різдво Христове. Вибачайте за клопіт. Відпустили ми його, бо дуже про-сився. Але нам без нього — ніяк.

— Сідайте, люди добрі, поснідайте.

— Се можна, — згодився старший по-між ними. — Я — Стрілець, се мої товариші

— Підзирайло, Скорохід, Обпивайло, Об'їдайло, Слухайло і Дровоніс. Отаке-от товариство.

— Знаю, знаю! — закивав головою Дід.

— Про вас у книжці написано.

— Овва, навіть у книжці, кажете?

— Чоловіче, що ти мелеш? — штурхнула баба діда під бік. — Знов про своє! І не встидно тобі?

— А подивися, стара, у вікно!

Баба подивилась, аж на подвір'ї стоїть правдивий корабель з срібними шоглами і білими шовковими вітрилами, а на найви-щій шоглі — зірка вишфеемська сяє.

— Е! — махнула вона рукою і перехрес-тилась. — Усе одно ніхто не повірить!

Гості випили по чарці, закусили пампу-хами та й стали прощатися. А хлопчик спитав:

— Можна, я знову до вас на Різдво прийду?

— І на Великдень, синочку! Я тебе нав-чу писанки писати, — пригорнула його до себе баба.

— Може, маєте якісь побажання, — спитав старший. — Бо годилося б чимось віддячити за клопіт та за гостину.

— Добрим людям ми завжди раді, — вклонився дід. — А політати б оце над хуто-ром я б не відмовився. З Марусею, ясна річ.

— Та щоб я на старості літ літала? Я по-чекаю на землі, може, будеш падати, то хто ж тебе, літуна, спіймає.

Вийшли всі надвір, навіть Мурко з Ду-наєм, подивитися, як дід буде літати. Дуже хлопці підсадили його у корабель. Ох, і по-літав же він гарно! Як птах якийсь. І раз і другий облетів корабель довкола хутора, рівнесьенько, тихесьенько, тільки над гру-шею мусив піднятися вище, бо дуже вже висока була груша.

— А де ж діти ваші, діду? — спитав Дро-воніс, той, що з деревини армію вмів ши-кувати.

— Пропав мій син на війні. Вже два ро-ки не маємо звістки, — зітхнув Дід. — Ми й шукати їздили — нема. Ні на землі, ні під землею.

— З бусурманами воює?

— Можна й так сказати.

— Ми пошукаємо вашого сина, діду.

Тільки підкажіть, як він виглядає.

— Зараз покажу.

Корабель спустився на подвір'я так са-мо нечутно, як і злетів.

— Марусю, а покажи-но знимку нашо-го Гриця. Ті люди його пошукають.

Баба витягла з-за пазухи фото.

— Добре, — кивнув старший. — Знайде-мо! Визволимо! Доставимо! А нам час ру-шати, бо вже до вас колядники прямують. Ми не кожному являємось, самі розумієте.

Дуже руки спустили Діда на землю. Ко-рабель злетів і за хвилину зник у зимовому небі, що поволі вкривалося важкими сні-говими хмарами.

— Люди можуть не вірити, — мовив Дід до Баби, — аби ти мені вірила, Марусю. Дасть Бог, знайдуть нашого Гриця і визво-лять його з полону. Такі козаки та щоб не знайшли!

Так і стояли вони коло хати, дивля-чись, як дорогою прямує гурточок дітей, а старший Катрусин онук попереду несе на тичці Різдвяну Зірку.

Валентина СЕМЕНЯК,
письменниця

Широко зізнаюсь: таке зі мною вперше. Прочитала роман талановитої української письменниці із Чернігівщини Валентини Мастерової. Мало сказати — прочитала. Це як вдихнула... і видихнула, а на серці — Божа благодать. Текст суголосний із моїм світоглядом, із моїми пошуками відповідей на вічні запитання стосовно долі, сенсу життя... Перегорнула останню сторінку, а перед очима — маленький циганський хлопчик Дань, який не зазнав материнської любові й ласки. Хіба що тоді, коли після важкого поранення в Афганістані перебував на тонкій волоссині між життям і смертю: їхні душі нарешті зустрілися. Неважливо, скільки секунд чи хвилин тривала ця “зустріч”, але саме вона вдихнула в нього енергію життя. Навіть звідти, з Потойбіччя, сила материнської любові здатна на неймовірне.

Щоб зрозуміти особливість і чутливість душі цієї ромської дитини, головного персонажа, багато не треба, варто зосередити увагу на перших рядках: “Чому так тихо? А це дерева мовчать чи розмовляють? Напевно — розмовляють, бо чого б ото листя шелесь-шелесь, тихіше, голосніше, й гіллям розмахують, наче руками. От коли б вони ще й ходили...”. Так міркує хлопчик, лежачи собі на землі і слухаючи “музику” довколишнього світу. Десь віддалено нагадає мені малого Сашка із “Зачарованої Десни” Довженка (Чи ж не одна земля? — *Авт.*), так само безпосереднього, довірливого, спостережливого, залюбленого у довколишній світ.

Маленький Дань живе в сім’ї осілих ромів, щоправда, замість рідної матері — мачуха, українка. Єдина його вірада, його рятівний “притулок” — бабуся Маріуца. Вона розуміє його, як ніхто інший. Зрештою вона й живе заради нього і, як мені здалось, більше переймається ним, аніж його рідним братом Юрком. Затамувавши подих, спостерігала за життям-буттям малого хлопчини, який непомітно перетворився на підлітка, а згодом — на юнака. Чому затамувавши подих? Бо на кожному кроці на нього чекали випробування. І найбільше — в самій сім’ї, де почувався зайвим, де морально і фізично терпів наругу та приниження від рідного батька, який за будь-яку найменшу провину чи непослух відразу шмагав нагайкою: “...вона, як і на хуторі, служила Григорію, хоча й не лежала тепер під портретом Леніна, а висіла на кухні”. Зверніть увагу на цю деталь: нагайка і портрет Леніна. Дуже влучна деталь, а разом із нею — глибоке смислове навантаження. Згадаймо, скільки було знищено за вказівкою автора першого концтабору, того самого “дедушки”: репресовано, закатовано, розстріляно...

Однак найбільший біль, з яким хлоп-

Читаючи “Смарагд”, “карбуємо” тонкі грані кристалу душі

Смарагд: роман / Валентина Мастерова; передм. Ю. Мушкетика. — Харків: Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2020. — 288 с.

чина, здається, навіки звикся (зріднився, зрісся), це... його національність. Нею йому тицали на кожному кроці, куди б не ступив у подальшому, дорослому житті. І все — через зовнішність: “Ти на свою пику в дзеркало глянь, — розсердився Юрко. — Пропадає щось у церкві — на кого скажуть?” (розмова з братом); “А ти справді з України?... Щось ти мені дуже на чурку схожий” (служба в армії); “Несміливо зайшов до церкви, став збоку, щоб нікому не заважати. Але на нього відразу звернули увагу, дехто глянув підозріло й відступив подалі. Кілька разів у його бік подивився батюшка” (у храмі)... Що може бути огиднішим, аніж те, коли довкола сприймають тебе не за внутрішніми якостями, а за зовнішнім виглядом? Маючи неабиякий талант від Бога — ангельський голос, Данило не зміг назовсім “осісти” в жодному храмі, куди намагався “достукатися”: ані у Володимирському, ані в Києво-Печерській лаврі. Бо ж циган, бо ж може вкрати, а якщо й не може, то будь-яку пропажу спишуть на нього. Водночас діалоги, які відбуваються у згаданих храмах між Данилом і святими отцями, вражають: заздрість, гнів, роздратування, злість, недовіра... І мені спало на думку: а хіба Душа має приналежність до якоїсь національності, якщо створена за образом і подобою (енергетична структура) Бога? А хіба Бог може мати національність?

Авторка непомітно (через страждання і випробування головного героя роману, несподівані сюжетні колізії) підводить читача до найважливішого: до думання, до критичного мислення. Релігія — це добре, але якщо в ній переважає фанатизм, то тоді там відсутня віра, а де її немає, там... немає Бога. Бо Бог — це Любов. Він однаково всіх любить, бо все, що живе і не живе (світ нематеріальної природи), — це Його творіння. Тому насправді “Є лише одна раса — раса Людства. Є тільки одна мова — мова Серця. Є тільки одна релігія — релігія Любові. Є тільки Один Бог — і Він всюдисущий” (за Бгагаваном, східний філософ).

Пробудження душі за різних нелегких життєвих обставин — ось надважливий міт роману. Кажуть, що в храмі Бога можна почути в особливий спосіб. А Данило змалечку тягнуло туди, де звучали духовні піснеспіви, немов магнітом. Живучи на хуторі, міг їх слухати тільки тоді, коли... відспівували померлих: “Терпляче слухав, як у хаті тихо і часто зітхали, хтось неголосно схлипував, і чекав, коли вже почнуть читати Псалтир. Він дуже любив мелодійність іше незрозумілого читання”, “Дань зняковів під тим поглядом, навіть пожалкував, що прийшов, та, коли на криласах заспівали, забув про все на світі”. Його душа від народження була віддана Тому, Хто послав його на Землю. А де відданість, там і віра, там серце, сповнене співчуття і милосердя до інших. Як важливо відчувати імпульси свого вищого “Я” і слідувати своєму покликанню, долаючи будь-які перешкоди.

Окремої розмови заслуговує перебування хлопця в Афганістані, куди його свідомо запроторив батько-партієць. Письменниця настільки детально і в подробицях “прописала” тамтешню природу, побут бійців і бій... Відчуття, що ти там присутній, як у тривимірному кіно. Одним словом — “покрокова” інструкція для кінематографістів. А ще вражала її обізнаність. Той, хто в темі цієї безглуздої війни, підтвердить. Я тільки можу уявити, скільки авторці довелося здійснити пошуково-дослідницької праці, аби відтворити бій з душманами на папері. Пропустивши цей

“шмат” твору крізь себе, змогла уявити, як загинув там колись мій брат... “Скільки ж українців зігнали на цю війну?” — запитує сам себе Данило, а разом із ним — читачі. Повертались всі вони додому різними шляхами: хто в “чорному тюльпані”, хто в інвалідному візку, а хто на милицях. Після важкого поранення Данило повертається інвалідом і вчиться жити по-новому. Він продовжує себе шукати... “Величає душа моя Господа, і радіє дух мій в Бозі” — чує він, підійшовши до храму. Що там казати... Внутрішня благодатна радість спалахувала й огортала його щоразу як опинявся на подвір’ї будь-якого храму. Так з’явилося бажання тримати постриг — піти в ченці.

Головний персонаж опиняється перед вибором. Здавалось би, Бог Один, але чомусь Його ніяк не можуть “поділити” між собою різні конфесії, різні “гілки” православ’я (християнства). Авторка, торкаючись цієї “болючої” теми, дуже делікатно доносить її до читача, з усією мудрістю, якою багата її душа: без жодного осуду. Майстерно володіючи Словом, вона вдається до діалогів, що лише підсилюють сумні факти реальної дійсності:

...І не завжди ображайся, якщо тебе ображають. Краще подумай, чому ображають, може, так і треба.

— Хохлом обзивати? — глянув Данило в обличчя Олексію. — Отут, у мене вдома?

— Хто ж нам винен, що ми хохли, — уже тихіше промовив Олексій...

Колись, мандруючи Бгратою (первісна назва Індії), почула одну мудру притчу, яка зараз несподівано вигулькнула із схронів пам’яті. Одного разу дитина, лягаючи спати, попросила матір, щоб та розбудила її, як вона вночі зголодніє. Але мати тільки усміхнулася на те і відповіла, що в тому немає потреби: “Голод сам тебе розбудить!”. Те саме можна сказати й про духовний голод. Коли він з’являється, людина інтуїтивно починає шукати духовну “їжу”. Саме це й сталося із Данилом. Але духовний шлях — це не трояндові пелюстки на ньому, це конкретні випробування, іноді з короткочасним інтервалом “для перепочинку”. Душа, вона ж немов той кристал, має багато граней. І щоб вони засяяли, їх треба “карбувати”, та ще й як! Ображений на батька та мачуху, Данило намагався усамітнитися, знайти прихисток у служінні іншим людям. Зрештою, йому це вдалося: відродити храм у чужому селі, стати розрадою для людських сердець, і навіть — лікувати худобу замість відсутнього ветеринара. Був безвідмовним... Виховував у собі терплячість, яка є запорукою безкорисливої любові. Терплячість дарує всепрощення і здатність забувати заподіяне вам зло. Та щоб набути цю чесноту, треба пройти через страждання, смуток, хвилювання. Саме для цього, мабуть, і з’явилась у його житті Мирослава — несподіване і справжнє кохання, єдине. І хтозна, чим би закінчилась ця історія, якщо через замовне побиття отця не опинився у лікарні...

З Білорусії до нього несподівано приїжджає рідний брат Юрій, з яким росли відчужено і десятки років нічого не знали один про одного. (А хіба зараз мало таких прикладів? — *Авт.*). Він забирає Данила з лікарні до мачухи — провідати і допомогти по господарству. Як все просто і без драматизму! Ти робиш крок назустріч Богові, і Він робить до тебе цілих сто: “До вечора у дворі лежала купа дров, на столі парувала засмажена гуска, а між братами з’явилася та невидима ниточка, яка зв’язує навіть чужих людей, а не те що рідних. Три брати сиділи за одним столом, і то було щастя для отця Варфоломія (Данила) — уперше відчувати цю велику родину своєю”. Авторка порушує важливі теми через різні життєві

Валентина Мастерова

колізії (війна в Афганістані, Чорнобильська біда, пам’ять роду). Численні діалоги позначені смисловою напругою і життєвою мудрістю, викликають душевні переживання, тому не можуть минути безслідно для читача. Сприяють внутрішній трансформації у її позитивний бік.

А ще збентежило оте... Дань. Так в дитинстві кликали малого. Річ у тім, що для мене це не просто один із “відтінків” згаданого вже імені Данило. У китайській медицині це означає місце життєвої сили. Хочу зауважити, що символізм у романі “проступає” крізь інші імена, нагадуючи нам про істинне призначення людини на землі. Головний персонаж упродовж життя (в романі) отримує три імена. Одне від народження, а два інших — під час постригу у чернецтво. Спочатку в одній церкві, потім — в другій. Чому так сталося? Читайте! До слова, оте роздвоєння (куди піти, до кого пристати, кого обрати) притаманне багатьом з нас. “Варфоломій” має кілька значень у перекладі з арамейської та єврейської: син зораної землі-ріллі та син сина радості. А Смарагд — творення, смирення. Данило Туманич інтуїтивно віддає перевагу першому: бути йому (Варфоломієм) сівачем на духовній ниві.

Однак вслухаймось у кинуті йому сперсердя слова (без будь-якого пафосу) вже важкохворим рідним братом Юрієм: “Що є, те вже є. Я народився, щоб зерно сіяти, а не полову віяти. І не каркай наді мною. Я поважаю життя таким, яким воно є, і ні за чим не жалкую. І не хочу, щоб від мене смерділо могильними дошками. Ясно тобі?”. “Юрій” з грецької — землероб. Кажучи сучасною мовою: пазли зійшлися. Завершальне речення роману викликає хвилю почуттів: “Ти, брате, може, ще й більше Смарагд, ніж я, дарма що не в рясі ходиш” — важко не погодитись з Данилом-Варфоломієм. Насправді, ця фраза-думка спричиняє до філософських роздумів. Бо ж чи на правду відаємо, скільки серед нашого люду ходить-живе таких правдивих і відданих Варфоломіїв-Смарагдів... Що ми знаємо про них достеменно? Та й чи знаємо? Чи зуміли вирізнити їх серед різнолікої юрби і вчасно простягнути руку допомоги? А, може, настав час комусь із нас самим стати одним із них?

Фізичне тіло людини потребує фізичної (матеріальної) їжі, а її душа — духовної. Щоб зібрати багатий урожай, кажуть на Сході (за філософом Бгагаваном), необхідно зорати (скопати) ґрунт, посіяти насіння (зерно), поливати, прополювати і удобрювати сходи. А в духовній сфері — “зорати” поле серця, “виполоти” бур’яни поганих думок, звичок і схильностей і “посіяти” насіння імені Творця. Потім “поливати” водами Любові і “удобрювати” самовідданістю і відданістю. Урожаєм-нагородою за цю Духовну практику, буде Духовна Мудрість. До цієї духовної життєвої науки і спонукає читачів роман “Смарагд” Валентини Мастерової.

12 маловідомих епізодів із життя Івана Огієнка

Микола ТИМОШІК,
доктор філологічних наук, професор,
журналіст

“Доля судила мені немало працювати в таких умовах і на таких посадах, коли моя діяльність не належала тільки мені, — я працював для цілого українського народу. Як я працював — судити не мені...”

Ці слова Іван Огієнко написав у середині 30-х років минулого століття. Будучи не лише свідком, а й безпосереднім учасником подій, пов’язаних із триумфом і трагедією Української революції, він вважав “за свій конечний обов’язок” детально описати ту пору, дати майбутнім дослідникам нашої історії матеріал, так би мовити, з перших рук.

Однак тяжкі й непевні умови еміграційної дійсності не дали змоги ученому сповна реалізувати цей намір. На основі збережених денників та численних документів, які завжди возив із собою трудними й небезпечними дорогами Європи, вдалося йому створити лише коротку “автобіографічну хронологічну канву”, яку назвав просто й промовисто — “Моє життя”. Цей короткий хронологічний начерк спресованих у часі, напружених і здебільшого визначальних для мільйонів українців подій ще доведеться розшифровувати, доповнювати, з’ясовувати, переосмислювати не одному досліднику. І це слід зробити для того, щоб стерти фальшивий глянець, здавалося б, назавжди покладений на біографічні сторінки цієї людини тоталітарною системою, аби ретельно відібрати зерна правди, історичної справедливості й істинної науковості від рясної половини всіляких вигадок, перекручень, огульних звинувачень, замішаних на ідеологічній заангажованості, політичних спекуляціях та антинаукових теоріях.

Постать Івана Огієнка вже реабілітована історією. Але вона ще не пізнана, глибоко не поцінована в Україні. Тому надто актуальним сьогодні є завдання не лише повернути в Україну ім’я Івана Огієнка, його величезну наукову, публіцистичну спадщину, а й ретельно вивчити її, максимально використати під час розв’язання нинішніх складних завдань українського державотворення.

У цій публікації — лише про дванадцять маловідомих епізодів із життя й діяльності цієї особистості.

1. У списку десяти найнебезпечніших для комуністичного режиму

Упродовж усіх підрадянських років ім’я Івана Огієнка було заборонене для публічного використання в Україні в будь-якому контексті — у пресі, на радіо, телебаченні. Після трійки найбільших ворогів радянської влади (Івана Мазеги, Симона Петлюри, Степана Бандери) список постійно оновлювався розпорядженнями радянського Головліту (спадкоємець найбільш репресивного щодо українства Цензурного комітету Російської імперії).

У повоєнних заборонницьких списках ім’я Огієнка стоїть третім. Окрім нього такої “чесні” були удостоєнні партійно-радянським режимом Богдан Лепкий, Володимир Винниченко, Дмитро Донцов, Сергій Єфремов, Володимир Кубійович, Андрій Любченко, Євген Маланюк, Микола Хвильовий, Спиридон Черкасенко. Видані раніше твори цих діячів ретельно вилучалися зі всіх книгозбірень і сховищ. Хіба що по одному примірнику їх запропорювали у своєрідні радянські “книжкові концентрики” — спецфонди головної книгозбірні України в Києві. Для створення викривальних публічних лінчувань таких авторів до тих спецфондів періодично допускалися спеціально перевірені відповідними органами “дослідники”.

Так приклеювалися політичні ярлики. Для Огієнка знаходимо в численних розтиражованих агітках такі: “петлюрівський міністр”, “варшавський утриманець Пил-

2 (за старим стилем — 14) січня виповнилося 140 років від дня народження Івана Огієнка (митрополита Іларіона). А 29 березня — ще одна пам’ятна дата цього Великого Українця — 50-річчя від дня його упокоєння в канадському Вінніпезі.

Сучасники називали його людиною енциклопедичних знань, праці й обов’язку. І це не випадково. Адже свій природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного і культурного діяча він однаковою мірою успішно застосовував і як мовознавець та літературознавець, і як редактор та видавець, і як перекладач та поет, і як ректор та міністр, і як православний митрополит та історик Української церкви. Важко сказати, в якій із названих сфер діяльності І. Огієнко залишив найпомітніший слід. Одне беззаперечне: він чесно і сповна служив українській справі, до останніх днів свого довгого й важкого життя не полишав подвижницької діяльності на ниві відродження нації, в захисті, а згодом у утвердженні та розвої рідної мови, культури в цілому. Переконає в цьому хоча б той факт, що бібліографія наукових, публіцистичних та художніх праць ученого, за неповними даними, складає понад тисячу одиниць.

судського”, “літературний денщик Скоропадського і фашистський запроданець”, “запроданець-іуда в рясі митрополита”. А ось тавро на редагований Огієнком у Канаді, авторитетний в усьому цивілізованому світі щомісячний науковий журнал “Віра й Культура”: “...жовто-блакитний клерикальний органчик..., що пихато іменує себе місячником “українського наукового (?) богословського товариства”.

Радянська влада паплюжила це ім’я не тільки тому, що Огієнко був соратником Симона Петлюри і чоловім міністром УНР, а передусім за його неординарні наукові тексти з історії української мови, національної культури, церкви. Вони на корені підрізали фальшиві радянські ідеології про “спільний генетичний стовбур” українців і росіян, про та звану вторинність, меншовартість українців. Концептуально вони ламали багато усталених стереотипів і догм щодо періодизації та етапів розвитку української історії, що перекочували із сталінського курсу ВКП(б) у численні радянські підручники та монографії.

2. Фатумні “п’ятирічки”

Якщо уважно простежити за біографією митрополита Іларіона, напрошується висновок про фатальні обставини його життя, що повторювалися із завидною періодичністю — приблизно щоп’ять років.

Чи випадковими були ті систематичні випробування долі? Чи ті падіння були запрограмовані наступними черговими злетами — від бідного напівсироти до професора, ректора, міністра, тимчасового голови Українського уряду, митрополита, першоієрарха однієї з потужних у світі українських церков?

Простежмо за цими датами, задумаємося над ними.

1910. Смерть малолітнього сина Євгена. Перед тим — смерть матері. Ще один удар долі — відмова адміністрації Київського університету у вступі до аспірантури, незважаючи на рекомендацію факультету як кращого випускника.

1915. Звільнений з роботи в комерцій-

ному училищі. За відсутністю засобів існування змінює з молодією дружиною київське помешкання на хутір Дзвінкове під Мотовилівкою.

1920. Трагедія Української революції і початок скитальницького життя на чужині. Вимушене полишення Кам’янця-Подільського. Серед темної дощової ночі на протилежному, польському, березі Збруча стояв розгублений і пригнічений — без коштів, без майна, з двома переляканими малолітніми синами і хворою вагітною дружиною.

1925. Повна житейська безвихідь після звільнення від викладання у Львівській учительській гімназії. Розпачливі листи до Агатангела Кримського в Київ, суть яких: що робити далі, куди прихилися, чи приймати польське громадянство, чи є надія повернутися до Києва для наукової праці? Після виснажливих сил сумнівів і терзань сумління — полишення України. Тоді ще не знав, що назавжди.

1932. Звільнення від викладання у Варшавському університеті без пояснення причин. Знову — кричущий біль душі від несправедливості й лякаюча невизначеність про завтрашній день для себе й своєї сім’ї.

1937. Смерть дружини Домініки після багатомісячних нестерпних мук від невиліковної хвороби. Рішення про постриг у ченці і прощання зі світським життям.

1942. Втрата архіву, зібраного у Тарнові, Варшаві і Холмі.

За цим — трагедія українців у Холмщині і Підляшші та його вимушене полишення Холма. Відтоді смерть з косою за плечима настирливо почала відвідувати і його.

1944. Тяжка хвороба, дві операції у швейцарській Лозанні. Перший заповіт.

1961. Затяжна хвороба. Другий заповіт. Дві операції у Вінніпезі.

1966. Знову тяжка, цього разу найтриваліша і остання недуга.

1972. Кончина.

3. Брусилівські криниці

З Університету Св. Володимира його витісняли тричі. Вперше — за несплату за навчання. Вдруге і втретє — фактично за “сепаратистські настроєння”, за співпрацю з Б. Грінченком та М. Грушевським на провітанській ниві. А за активну журналістську діяльність у перших українських газетах “Громадська думка” та “Рада”, де друкує низку статей під рубрикою “Вчімося рідної мови”, йому, відміннику аспірантури ставлять лише “задовільно” за... науковий звіт і знову попереджають про виключення.

Хмари над головою молодого Огієнка згущуються після публікації в пресі розгромного доносу на українство “Український рух як сучасний етап південноруського сепаратизму”, де Огієнко названий “патентованим українцем” та висловлюється сумнів у доцільності його перебування професорським стипендіатом Університету Св. Володимира.

За цих обставин він “рятувався” в рідному Брусиліві. Створює кредитно-ощадне товариство, ініціює в містечку появу

перших бетонних криниць (одна з них нещодавно відновлена вдячними земляками і стала своєрідною туристичною привабою), сприяє тут відкриттю першого вищого училища в житомирській глибинці.

Здійснює ще один українознавчий проект: упродовж 1913 року публікує в повітовій газеті “Радомышлянине” історико-краєзнавчі нариси про культурний розвій сіл і містечок краю під заголовком “Містечко Брусилів та його околиці”. Рівно через сто літ, 2013 року, авторів цих рядків пощастить віднайти в колишніх спецфондах повний рукопис цього легендарного твору та видати його окремою книгою в серії “Запізніле вороття”.

4. Українізатор Університету Св. Володимира і співтворець першого Українського Державного Університету в Києві

Після лютневої революції в Росії 1917 року молодий викладач історії і філології приват-доцент повністю зрусіфікованого Київського університету Св. Володимира Іван Огієнко відважується на рішучий громадянський крок: починає викладати студентам свої дисципліни українською мовою. Цим показавши приклад іншим колегам. Такий вчинок був схвально зустрінутий студентами і різко засуджений антиукраїнською професурою.

Як відповідь, у липні 1917 року за підписом ректора М. Цитовича на адресу Тимчасового уряду відправляється з Києва документ з промовистою назвою — “Протест Ради університету св. Володимира проти насильницької українізації Південної Росії”, в якому з невластивою для професури політичною нетерпимістю й обуренням констатувалося, що “керівники українського руху прагнуть до повної політичної відокремленості... Характерним у цьому відношенні є прагнення запровадити “українську” (вжито в переносному, зневажливому значенні — М. Т.) мову як державну мову і мову викладання в Україні”.

Огієнко був звільнений з цього університету. Але не припинив у подальшому своєї боротьби. Був у числі ініціаторів формування спеціальної депутації до гетьмана П. Скоропадського за клопотанням про необхідність українізувати Київський університет. Наслідком прийому цієї депутації стало рішення уряду Гетьманату у серпні 1918 року про створення першого Українського Державного Університету. З-поміж професорів у числі перших значився І. Огієнко.

У спеціальній грамоті П. Скоропадського із цього приводу зокрема зазначалося: “... Ми визнали за благо для всього народу українського створити в столиці України Український Університет. Призиваючи Боже Благословення на це нове огнище освіти, бажаємо, щоб цей Університет, сприяючи широкому відродженню нашої національної культури, виявив усі творчі сили багатого духом та здібностями українського народу”.

Варто виділити в цій історії два нині мало знані факти цієї історії:

а. Під одним дахом Університету св. Володимира розміщувалися два державні університети — український і російський. Обидва мали свої самостійні, незалежні одна від одної, професорські колегії та факультети. Аудиторії розподілялися порівну. Спільними були: бібліотека та їдальня.

б. Спеціальний створений комітет для подальшої розбудови Українського державного університету місцем майбутньої дислокації головного його корпусу обрав недобудоване приміщення артилерійського училища на Солом’янській площі.

5. Ректор, міністр двох міністерств

Мало хто з діячів українського відродження може похвалитися своєю затребуваністю та результативністю на високих державних посадах упродовж короткого

часу спресованих доленосний подій, що випали на долю Огієнка.

17 серпня 1918 року уряд П. Скоропадського приймає рішення про заснування ще одного українського державного університету — в Кам’янці-Подільському — і відряджає туди І. Огієнка для організації роботи, пов’язаної з відкриттям і становленням нового навчального закладу. Університет на західному порубіжжі УНР, який волею долі очолив цей молодий професор, став першим реальним вищим навчальним закладом в Україні, створеним справді українська влада. Досі таки вищі відкривала тут чужинська влада для денационалізації українців: Харківський, Київський і Одеський — російська, Львівський — польська, Чернівецький — австрійська.

Усередині грудня 1918 року уряд Директорії Української Народної Республіки запрошує І. Огієнка на посаду міністра освіти. Із цієї пропозицією ректорові від нової влади до Кам’янця-Подільського 25 грудня спеціально прибуває член Директорії Ф. Швець. Учений, після тривалих вагань, погоджується на переїзд до Києва за умови, що посаду ректора університету, становленню якого він віддав так багато сил, залишає за собою. 4 січня 1919 року він прибуває до Києва і вже наступного дня приступає до виконання обов’язків міністра.

Головні реалізовані рішення нового освітнього міністра:

- українізація навчального процесу по всій державі;
- звільнення з роботи низки міністерських чиновників, які свідомо чинили цьому процесові спротив;
- прийняття у січні 1919 року Закону про державну українську мову в УНР;
- затвердження 17 січня того ж року спеціально створеною комісією правового кодексу для обов’язкового вжитку в усій Україні (в історію нашої мови цей кодекс увійшов як “Правописна система проф. І. Огієнка 1918-1919 років”);

- виділено значні грошові субвенції для видання підручників українською мовою.

Завдяки наполегливості нового міністра освіти на засіданні Ради міністрів Директорії 15 січня 1919 створено Український національний музей.

Початок осені 1919 року приніс Огієнкові нові клопоти й нові обов’язки. Рішенням Голови Директорії Симона Петлюри з 15 вересня його призначено міністром культів. (Незабаром на внесення нового міністра було прийнято закон про перейменування міністерства культів на міністерство сповідань). На цій відповідальній посаді Огієнко перебував до 30 вересня 1922 року.

Коли ретельно проаналізувати накази і розпорядження міністерства сповідань, що виходили тієї пори за підписом міністра Огієнка, не можна не звернути увагу на своєрідність тональності і стилю цих документів. Спільним для них є, з одного боку, глибока толерантність, розважливість, а з іншого — послідовність і аргументованість, чітко окреслена ціль на українізацію церкви, повернення канонічним шляхом її прадавніх традицій і самостійного статусу.

6. Автор сценарію Свята Злуки

Є ще одна пам’ятна сторінка в київському періоді Української революції, до написання якої був безпосередньо причетний Іван Огієнко. Йдеться про величний акт злуки Західноукраїнської Народної Республіки і Української Народної Республіки в єдину соборну Українську державу, що відбувся 22 січня 1919 року.

Головним уповноваженим Ради Міністрів для організації і проведення цього заходу на Софійському майдані столиці Директорія УНР призначила саме Івана Огієнка. І він доклав тут немало свого таланту й зусиль, аби свято це “віки згадували майбутні покоління”.

Хвилюючий спогад про цю видатну подію в українській історії залишив значно пізніше і сам митрополит Іларіон. У травні 1958 року українська громадськість Канади урочисто відзначала в Торонто 40-річчя

постання Української держави й автокефалії Української православної церкви. З годинною доповіддю виступив на цих урочистостях предстоятель УПЦ Канади митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Доповідь ця не була опублікованою, однак працівники Українського радіо Канади сповна зафіксували її на плівку, копію якої подарував авторові цих рядків під час викладів у Колегії Св. Андрія восени 1996 року професор О. Герус з Вінніпега. Зважаючи на унікальність цього документа, уперше наводжу тут окремий фрагмент:

“Отож, Софійський майдан 22 січня 1919 року, середа. О 12-й годині все почнеться. Вся Софійська площа усипана людьми, війська — без кінця. Кожна церква йде процесією на площу... Усе йде.

Увесь Київ тоне у дзвонах. А день такий сонячний, а трошки сніжок випав, все блищить, все таке гарне... До комісії, яка мала прикрашати площу, я призначив артиста Миколу Садовського. Хто пройде на баскому коні? Садовський убрався в одержу гетьмана і їде на історичне свято.

Молебень на площі — шість єпископів на чолі з архієпископом. Урочиста служба. Безконечні хори співають. Директорія спереди. Ось — читання Універсалу. Читає Федір Швець. Перечитали і постанову Галицької Національної Ради, що вона поєднується з Українською Народною Республікою.

А дзвони дзвонять, а духовенство співає, а війська — куди око тільки бачить. Учнів — безконечне число. Цей день оголосив я вільним від занять.

Три дні дзвонила вся Україна...”

Напередодні цієї події, 21 січня, Рада міністрів на внесення Івана Огієнка ухвалила, а Директорія УНР затвердила закон: вважати день 22 січня на вічні часи державним святом в Україні.

Безумовно, ця дата — свято Соборності українського народу — знову стане колись у справді демократичній Україні загальнодержавним святом. І серед тих його творців, кого з особливою шанобою і вдячністю згадуватимуть наші нащадки, ім’я Івана Огієнка стоятиме серед перших.

7. Виконувач голови уряду УНР

На спільному засіданні Директорії і Ради Міністрів 15 листопада 1919 року в Кам’янці-Подільському ухвалено рішення: весь склад уряду УНР відбуває в еміграцію, а на час облаштування українських державних інституцій за кордоном залишити в місті Головноуповноваженого урядом. Ним призначався І. Огієнко. За це рішення всі члени Директорії і Ради Міністрів проголосували одностайно.

Чому вибір випав саме на І. Огієнка?

Тут бачаться дві причини.

По-перше, тому, що він був чи не єди-

Іван Огієнко з дружиною Домінією і дітьми

ним позапартійним міністром в уряді Директорії. По-друге, ім’я професора Огієнка вже було добре відоме передусім як ученого, ректора університету. І незалежно від того, хто б заволодів Кам’янцем-Подільським першим — поляки чи більшовики — саме така кандидатура змогла б якнайкраще представляти український уряд у зносинах між ворогуючими сторонами.

Працювати фактично в напівлегальних умовах у прифронтовому місті, де кілька місяців поперемінно здобували успіхи і зазнавали поразок воюючі сторони, — то був мужній вчинок професора і державного діяча Івана Огієнка. І результат тієї праці важко перецінити.

Коли б не було створено представництва Головноуповноваженого уряду УНР, боротьба за українську державність закінчилася б ще в листопаді 1919 року. Насправді ж вона тривала ще майже рік — до липня 1920-го. Саме такий період в Кам’янці-Подільському за безпосереднього керівництва І. Огієнка продовжували працювати українські державні установи, банки, фабрика цінних паперів, освітні заклади (школи, училища, університет), виходили урядові газети (щоденна “Наш шлях”), тривав процес відродження української церкви, ширилася наукова й культурно-освітня праця.

8. Ініціатор Томосу для УАПЦ

Ствердження автокефалії Української православної церкви — мрія, якою Іван Огієнко жив ще від часу проведення організаційних заходів у Києві в грудні 1917 року щодо скликання Українського церковного собору з цього питання і прийнят-

тя закону урядом УНР від 1 січня 1919 року про автокефалію національної церкви. Спробу реалізувати задумане він робив і в Кам’янці-Подільському. Але зрушити з місця справу з проханням до патріарха Царгородського благословити автокефалію Української православної церкви йому вдалося все ж у Тарнові.

В архіві митрополита Іларіона зберігаються два рідкісні документи тієї пори — текст листівки із заголовком “До Його Святості, Найсвятішого Патріарха Царгородського, Архієпископа Нового Риму”, складений Огієнком і віддрукований двома мовами — українською і французькою — накладом 300 примірників на початку 1921 року, та лист міністра віросповідань І. Огієнка до вселенського Патріарха. За рішенням Міністерства сповідань, листівки були розіслані по всіх краях, де перебувало українське населення для збору підписів на підтримку прохання до патріарха Царгородського.

Процес збору підписів під такими листівками проходив досить активно. Різноманітні українські організації, політичні партії, державні, культурні, громадські, церковні установи, окремі парафії, школи, просвіти, військові частини, окремі громадяни сотнями й тисячами ставили свої підписи й надсилали ці листівки або до Царгороду, або до Міністерства сповідань. Разом з цими листівками до Царгороду було надіслано за № 633 (20 квітня 1921 року) і листа за підписом міністра Огієнка. Зважаючи на історичну й пізнавальну цінність цього документа, його варто навести повністю:

“Ваше Святосте! Найсвятіший Патріарху Вселенський! Зі всіх міст, від різних українських організацій поступають до мене прохання до Вашого Святійшества благословити Українську Автокефальну Православну Церкву з численними підписами горлих до віри православної і матері Великої Церкви Вселенської українських громадян. Пересилаючи ці прохання Вашому Святійшеству, з свого боку зазначаю, що бажання благословення Вашого Святійшества Автокефальній Українській Православній Церкві, як своїй сестрі, стало на Вкраїні всенародним.

Кріпко переконаний, що всенародне бажання Автокефалії Української Православної Церкви вволить патріарх Вселенський Богу на славу, церкві православної на користь”.

Не обмежуючись відправкою листів до Царгороду, на подання міністерства ісповідань уряд УНР прийняв рішення про формування туди окремої делегації від уряду і церкви, на що було постановлено виділити із скарбниці 300.000 польських злотих. Вже були визначені й кандидатури — митрофорний протоієрей о. Павло Пашевський та декан Богословського відділення Кам’янець-Подільського державного українського університету Василь Біднов. Однак, поїздка не відбулася. З одного боку, на заваді став брак таких коштів, а з іншого — не обрання патріархату УАПЦ через передчасну смерть заступника патріарха митрополита Діонізія в Лондоні.

У зазначеній папці знаходиться й листування І. Огієнка з послом УНР в Царгороді, з якого випливає, що саме через причину необрання українського патріархату Вселенський патріарх зволікає з прийняттям позитивного рішення.

За короткий час Огієнкові вдалося розгорнути у Тарнові результативну видавничу діяльність, створити і скерувати діяльність видавництва “Українська Автокефальна Православна Церква”.

Закінчення в наступному номері.

КОМІТЕТ ІЗ ПРИСУДЖЕННЯ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
БЕРЕЗЕНЬ 2018

Благородство поезії Дмитра Луценка

♦ 16 січня 1989 року – відійшов у вічність поет Д. О. Луценко
♦ 26 січня 1922 року – 100 років від дня народження Т. І. Луценка, дружини поета

Тамара та Дмитро Луценки, Одеса, 1946 р.

Зоя КУЧЕРЯВА,
поетеса, заслужена діячка мистецтв України

Творчість і душа завжди заодно. Поетичне слово приходить неждано. Творчість тиха, несуетна, некриклива, з болю чи з радості. А ще – підсвідомо, хоч виражає свідомість людини, її суть. Це одержимий час натхнення, що не лише народжує новий твір, а й приносить незрівнянну радість. Душа тоді в такому стані, що відчуваєш себе частинкою Природи, абсолютного на рівні почувань єднання зі Всесвітом. Висота душі поета наповнює висотою його твір. І якщо твір живе, звучить, то простір наповнюється чистотою, красою, ніжністю, радістю, любов'ю – всім, без чого Світ існувати не може.

Час нестримно летить, міняє покоління, естетичні смаки, уподобання, темп життя, але незмінними залишаються обов'язковість благородства, чистота, доброта, краса і любов. Поезія як мистецтво, як оберіг почувань незримо наповнює простір Землі благородною енергією, без якої життя неможливе. У світі йде постійна боротьба світливих і темних сил. Часто лжемистецтво намагається заповнити простір. Примітивізм, фальш, як інфекція, проникаючи в людину, руйнують її душу та розум. Люди тупіють на рівні емоцій, почувань. І Світ стає хворим.

“...Кому ж потрібне оте майбутнє суспільство, навіть найдосконаліша його модель, новітній храм, якщо людина увійде в той храм духовно убогою, не здатною почувати глибоко, любити так, як любили раніш? Адже життя – це найперше любов” (Олесь Гончар. Щоденники).

Коли закінчується земне життя поета – залишається його поезія, яка так само, а можливо, вагомніше заповнює життя, освітлює благородною енергією, пробуджує найкращі помисли, спонукає до прагнення істини та краси. Проте так буває не завжди. В Україні, коли помирають поети, їхні творчі надбання часто йдуть у небуття від байдужості, неспроможності, духовної мізерності керманців, влади, які підпорядковані в той чи інший час країна. Поки поет живе, він часто віддає, дарує свій талант сам – на творчих вечорах, виступах, радіо, телебаченні, хоч і це нелегко. Телевізія дорого коштує, видання дорого коштує, а книжки, якщо хочеш, щоб пішли до людей, – даруй. А коли поета не стане – твори його сумуватимуть у колишній домі, видані книжки не розпакованими стоятимуть по кутках кімнати чи у видавництвах, тоді як по всій Україні, в містах,

містечках і селах люди раді були б бачити, купувати і читати ці книжки. Навіть за поганої радянщини в містечковому книжковому магазині можна було придбати збірку столичного поета, знайти в бібліотеці. Сьогодні ж немає... На державному рівні ніхто про це не дбає.

Талант творить вічне. Може, й не вічне, але необхідне для гармонійного розвитку суспільства. Якщо нове покоління в тісноті, суті, в погоні за модерном відштовхне надбання минулого, то воно загубиться в леті років, не виконавши своєї ролі.

Пощастить країні, якщо знайдеться мудрий, просвітлений, не задрісний літератор, який подбає про твори, автор яких відійшов у неземне життя.

Пощастило нам і поету Дмитру Омеляновичу Луценку – творчість майстра Слова жила завдяки дружині Тамарі Іванівні та сину Сергію. Коли ж покинула цей світ Тамара Іванівна – син Сергій Дмитрович Луценко гідно продовжує життя творчості знаменитого батька.

Дмитро Луценко – не просто талановитий поет, а знакова постать епохи. Він пройшов дорогами Другої світової війни від першого до останнього дня, від Волги до Східної Пруссії. Спочатку автоматником, потім кореспондентом дивізійної газети... 8 травня 1945 року, за кілька годин до перемоги, – тяжко поранений. Інвалід II групи. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни, Дружби народів, медалями “За відвагу”, “За доблесний труд”. Заслужений діяч мистецтв України, лавреат Державної премії імені Т. Г. Шевченка.

Автор багатьох збірок поезій. “Дарую людям пісню” (1962), “Незакінчена соната” (1966), “Як тебе не любити” (1969), “Добрість” (1971), “Пахучий хліб” (1974), “До останнього патрона” (1975), “Серцю співається” (1975), “За Березовою Рудкою” (1976), “Пісні” (1977), “Коли ти зі мною” (1978), “Хлеб и песня” (1978), “Березовий дзвін” (1980), “Пісня вірності” (1981), “Вибране” (1981), “Дорога спадщина” (1984)...

Поету пощастило вижити на тій страшній війні. Поету пощастило розкрити талант на рідній землі. Поету пощастило з любов'ю за життя і коли він пішов у вічність.

Вже три десятиліття поезія Дмитра Луценка звучить у слові, у пісні, щороку озивається святом його рідна Березова Рудка на всю Полтавщину і на всю Україну, хоч Поета вже, на жаль, немає...

...Я вік прожив, побачив безліч див,
Пізнав і щедру радість,
і страждання.

Та без вагання знов би присудив
Тобі свяченне яблуко кохання...

Доля не злукавила, подарувавши Поету на все життя єдину любов, єдину музу – дружину Тамару. Поет відійшов у вічність 16 січня 1989 року. Любов'ю і стараннями Тамари Іванівни та сина Сергія світ побачив нові видання: “Усе любов'ю зміряне до дна” (1994), “А я люблю, люблю...” (1996), “Як його не любити” (книга спогадів про Дмитра Луценка, 1996), “Фронтowa поезія Дмитра Луценка” (2005), “Усе любов'ю зміряне до дна” (2005).

Аудіоальбоми – збірки пісень на вірші Д. Луценка: “Як тебе не любити”

(2004), “Незакінчена соната” (2007), “Як я люблю тебе” (2007) та ін. Низький уклін Тамарі Іванівні Луценко за справжню любов.

26 січня 2022 року минає 100 років від дня народження цієї неповторної, одержимої, відданої в любові, мудрої і надзвичайно діяльної жінки. Берегиня Любові, виконавши свою місію на Землі, відійшла кілька років тому до коханого...

“Без кохання твого я помер би” – зізнається поет в одному з віршів, присвячених Тамарі. “Йшов під кулями в стрімкий зухвалий наступ”, і вижив, і переміг, і захистив Батьківщину. А без кохання – помер би? Це український характер. Одержимість, відданість найдорожчому в житті: за рідний край і справжнє кохання – до останку. Це кредо непересічної особистості, високість помислів і діянь, багатство душі. Поезія Д. Луценка зворушує почуття і спонукає до роздумів. Тому вона була потрібна сучасникам поета, необхідна сьогодні і завтра – наступним поколінням. На превеликий жаль, нинішнє покоління обкрадає себе збідненими поняттями про любов. Без глибини душевних почувань кохання примітивне. Так само без почуття любові до рідного краю людина збіднена емоційно, не спроможна боротись за рідну землю, збагачувати її. Без любові людина маліє. Саме такі люди обкрадають державу – духовні карлики, хоч зовні прагнуть бути публічними...

Поезія Д. Луценка близька українцям. Образність поетичної мови доступна хорошій людині, незалежно від фаху і діяльності. Це поезія для народу.

...І ми пішли одним шляхом
Назустріч болям і стражданням.
І стала ти моїм добром,
Моїм прозрінням, сподіванням.
До мислі – мисль,
До вуст – вуста,
До серця – серце,
Голос – в голос,
І щастям повнилися літа,
Як сонцем винянений колос.

Лаконічна фраза, але містка. Немає зайвого слова і навіть звука. Емоцій же – по вінця! Яка це радість – так любити!

Тамара та Дмитро Луценки, Київ, 1946 р.

Дмитро Луценко

...Я іду в задумі по Хрещатику,
Все тебе шукаю між людьми...

Навколо багато молодих вродливих дівчат, але

...Те душі моєї не пройма.
Бо на тебе схожої у Києві
І на всій землі ніде нема.

Кожна жінка хотіла б мати такого коханого. Бо вірність, відданість дає злагоду душі, гармонію, але й залежить від духовного багатства людини. Любов така, яка людина.

...Ми голубинно прожили з тобою,
Усе любов'ю зміряне до дна...

Поезія Д. Луценка про кохання збагачує почуттями, мріями, вірою у справжню любов. Сповнена трепетного почуття прихованої журби від проминулої молодості, неминучої старості, поезія “Не почувай, моя любов”:

...Вона досаду прожеле
В хвилини розпачу й страждання,
Обігріватиме мене
Домашнім вогнищем кохання...

Люди часто страждають від невміння створити “домашнє вогнище кохання”. Або доля не дає. Хто порадить? Мистецтво має величезний вплив на формування почуття, поглядів, переконань. Але чи може ерзац, сурогат мистецтва, який нав'язливо пропонується, збагнути юній людині гармонію любові? Швидше навпаки. Таке навчить розбещеності, насолоді зрадою, любові, в якій душа участі не бере. Лжемистецтво може взяти в полон, стати нормою людських стосунків на всіх рівнях, аж до державного. Бо все йде від суті людини, яка формується ще в утробі матері.

“Поетичне слово – то вищий стан мови, вищий вертикальний стан душі...” (Павло Мовчан. Мова – явище космічне).

Гармонія почуття в поезії, ритміка, філософія поетичного образу, багатство емоцій, чарівність звуку, космічна енергія, благородство – все формує в людині схильності, пристрасті, бажання, мрії, вчинки, все, що наповнює життя благородним змістом. І тоді людина здатна оберігати Світ, а не руйнувати.

Природа подарувала людині велике блаженство, незрівнянну радість – кохання чоловіка і жінки. Кожен, хто проживає це високе почуття, відчуває радість за подароване саме йому життя на землі.

...Цілуй мене,
Цілуй мене до згуби
І полум'ям жіночим обпікай.
Твої наліті молодістю губи –
Хмільні і соковиті, мов токай.
Вони –
Моєї юності відлук,
Який тіка і тихий рік у рік...
Та згадують не перший поцілунок,
А той, який навек тебе обпік.

“Усі неодмінно зазначали прекрасний вокал, вміння спілкуватися з аудиторією та високий художній смак”.

Вокальна спадщина Валерія Буймистера

Українська музична культура зазнала тяжкої втрати: 12 листопада 2021 року відійшов у вічність Валерій Григорович Буймистер, видатний український співак (ліричний баритон), народний артист України, професор Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка та лауреат міжнародних конкурсів вокалістів, соліст Національної філармонії України. Мистецтвознавці вважали його одним з найвизначніших інтерпретаторів світової музичної культури. Серед здобутків його в цій царині були шедеври світової класики, зокрема Й. Гайдн, Л. ван Бетховен, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Й. Брамс, Г. Ю. Форте, П. І. Чайковський, С. Рахманінов та ін. Справжнім відкриттям співака була інтерпретація ним творів української камерної вокальної музики минулого, зокрема Д. Бортнянського, М. Лисенка, Я. Степового, С. Людкевича, В. Барвінського, Б. Лятошинського. Безперечний внесок співака в сучасну українську музичну культуру, де найповніше виявилася його творча індивідуальність. Адже любов до рідної мови і пісні властива була йому, як і всім нам, дітям співучої України.

Володимир СКРИНЧЕНКО,
м. Київ

До мистецького Олімпу...

Звідки розпочиналася вокальна історія Валерія Буймистера? Формально кажучи, з Київського музичного училища імені Р. М. Глієра (клас Б. Й. Полякової), яке закінчив 1969 року, а потім у Київській консерваторії, де навчався вокалу на вечірньому відділенні у професора Д. Г. Євтушенка. Однак родом Валерій був з містечка Ічня на Чернігівщині. Художні смаки майбутнього співака формували дідус і мати, які відрядили юнака на конкурс молодих талантів до Києва, звідки він привіз диплом.

Вже у консерваторії звернув на себе увагу цей чорнявий парубок, зосереджений і працьовитий студент, який невпинно прагнув осягти жанрово-стилістичні форми як традиційно оперних, так і камерно-концертних репертуарів. Поступ митця до його професійного Олімпу йшов поряд з філософським осягненням мистецтва вокалу, про яке він висловився колись у деяких інтерв'ю, зокрема після виступу у Будинку вчених наприкінці 90-х років минулого століття. Вокал, на думку співака, — це перш за все духовне мистецтво, але мов-

композиторів. Так, дипломною роботою студента Буймистера була партія Євгенія Онегіна в однойменній опері П. І. Чайковського на сцені оперної студії Київської консерваторії. Згодом як соліст він виступав в партії Валентина у “Фаусті” Ш. Гуно та інших спектаклях. Однак, зосередившись на вокальних мініатюрах, добре відчувачи специфіку камерного мистецтва, Буймистер віддав йому перевагу. На думку співака, воно криє у собі тонкі “акварельні” вокальні барви, різноманітні музичномовні інтонації. Слухаючи романси у його виконанні, помічаєш філігранну роботу над фразою, прагнення розкрити складності, часом суперечливості душевних станів героя. Емоційна наповненість, рівне, тепле звучання голосу в рівних регістрах, досконалість динамічних переходів — ось деякі риси виконавської манери Валерія Буймистера.

Роки наполегливої праці перетворили обдарованого юнака на справжнього майстра, митця із безмежними горизонтами виконавських можливостей.

Ще студентом консерваторії Валерій Буймистер стає дипломантом конкурсу імені М. І. Глінки, а через рік після випуску з консерваторії 1976 року він отримує гран-прі 10-го Міжнародного конкурсу вокалістів у Парижі. Французька преса високо оцінила виступ “чудового українського баритона”, називаючи його “тріумфальним” (газета “Фігаро”).

Ось так Валерій Буймистер увійшов до еліти української вокальної музики.

Успіху виступів співака сприяв і його рідкісний артистизм. Усі, кому пощастило побачити Валерія Буймистера на сцені, неодмінно зазначали прекрасний вокал, вміння спілкуватися з аудиторією та високий художній смак. Це був справжній красень.

Географія його гастролей охоплювала США, Мексику, Канаду, Німеччину, Велику Британію, Францію, Іспанію, Португалію, Данію, Чехію, Словаччину, Австралію, Нову Зеландію, Сингапур та інші країни. 1996 року Кембриджський міжнародний біографічний центр (Велика Британія) визнав Валерія Буймистера “Міжнародною людиною року”.

На Батьківщині й за кордоном Валерій Буймистер популяризував твори сучасних українських композиторів. Серед них — Євген Станкович, Олег Ківа, Олександр Левкович, Ірина Кириліна, Ярослав Верещагін. Його завжди приваблювали твори, що потребують особливої вокально-виконавської сміливості й неабияких знань суто музичного гатунку.

За спогадами Ярослава Верещагіна, Валерій Буймистер переглядав календар на рік уперед, вишукував ювілейні дати поетів і робив своєрідні заявки композиторам щодо створення вокальної музики на вірші поетів-ювілярів. Потім він записував нові твори у Будинку звукозапису Українського радіо, бо не міг дозволити, щоб праця композитора лишилася невідомою, марною.

Творчий спадок митця

Він намагався розширити горизонти камерної музики, урізноманітнити барви своєї вокальної палітри. Твори у його виконанні — це малі спектаклі зі своєю, часом складною, драматургією, рельєфною образністю, емоційною характерністю. Його концертні програми вирізнялися грамотною побудовою й точним розміщенням драматургічних акцентів у контексті вокальних вечорів, які щоразу набу-

вають ознак моновистави. Слухачі спостерігали таїнство народження вокальної музики у себе перед очима.

У Валерія Буймистера склався особливий натхненний стиль виконання, просякнута благородним духом німецького романтизму. Не даремно, що йому особисто близькі були німецькі композитори-романтики (Йоганнес Брамс, Роберт Шуман, Франц Шуберт та ін.). На жаль, його обдарування не було зажадане на Батьківщині у повній мірі. Адже ситуація з вокальною культурою на Україні, на думку митця, склалася досить драматично.

Не відтворити вже дивовижний світ концертів Валерія Буймистера. Назавжди чимало втрачено з його виконавської спадщини, тому що професійного запису останніх його концертів так ніхто й не виконав. Проте досить значний доробок усе ж існує. Гідним пам'ятником Валерію Буймистеру було б видання альбому компакт-дисків, тим більш, що свого часу фірма “Мелодія” випустила три платівки, присвячені музичній творчості співака. Про нього можуть нагадати ще й фільми, які зняла студія “Укртелефільм” за радянських часів: “Станси” (1987 р., режисер А. Савченко) і “Співає Валерій Буймистер” (1991 р., режисер О. Бійма).

Сьогодні в Інтернеті можна знайти чудові записи співака завдяки студентам класу професора Валерія Буймистера, їхній любові до Вчителя: вокальні цикли Роберта Шумана, романси Петра Чайковського, Михайла Глінки, українські народні пісні, твори вітчизняних композиторів у супроводі найкращих оркестрів України — Національним заслуженим академічним симфонічним оркестром України, оркестром народних інструментів, Національним ансамблем солістів “Київська камерата” тощо.

Мені пощастило неодноразово зустрічатися з Валерієм, напрочуд скромною людиною, інтелектом найвищого гатунку, спілкуватися з ним. Він виступав на концертах пам'яті мого покійного брата, піаніста Сергія Скринченка, з яким співпрацював у Київській філармонії. На концерті з нагоди 60-річного ювілею Сергія Скринченка, у вересні 2000 року, Валерій Буймистер дав інтерв'ю журналісту Українського радіо. Зустрічалися ми й на вечері пам'яті професора Нільсена й мого брата у жовтні 2015-го.

Незабутній дивовижний тембр його голосу, надзвичайно широкий був його діапазон: верхні ноти ліричного баритона Буймистера міг взяти далеко не кожен тенор.

Валерій Буймистер був відданий своїм творчим ідеалам, його не спокушали принади легкого успіху. Його запрошували на роботу до Москви, колись пропонували залишитися в Америці, але він вважав, що жити треба там, де ти народився. Він завжди уболівав за Україну, за її майбутнє, культуру, мистецтво, вокальну школу. Бажав, щоб у театрі приймали талановиту молодь, щоб його учні продовжували справу його життя.

Багата й різноманітна спадщина часів Київської Русі стала міцним підґрунтям для формування сучасної професійної музичної культури українського народу. Носії кращих рис національного вокального мистецтва творять самобутній культурний генотип нашого етносу, починаючи від билинних і княжих співців Бояна й до сучасних нам мистецьких особистостей, чий ім'я зоріють з України до цілого світу.

І серед них — Валерій Буймистер...

Гармонія ритму вірша, рима, експресія, енергія слова створюють уяву зримого образу бажань ліричного героя, напіввідкривають несподівано велику таємницю. По-рив і цнота у словах:

...Дозволила поцілувати
На мить лиш...

А скільки краси, чистоти в інтимній відвертості художніх образів:

...Жіночих рук смагляві грати
І жар ожених очей,
І сонцем виструнчене тіло,
І шал недоспаних ночей —
Все чарами зазолотило...

Непросто знайти автора, у якого інтимна лірика з душевними поривами, ніжністю та красивою еротикою присвячена одній жінці — дружині. Зазвичай то таємна любов, заборонена, гріховна, де багато почуття, радості, страждань, сповіді, каяття... Так, як у житті. Можливо, людина бажає у власному домі сімейної злагоди й вірності, а в мистецтві (театр, кіно, література) навпаки — потребує для відпочинку і тільки для відпочинку такої протилежності — конфлікту, гострого сюжету, висловлюючись сучасним словом — драйву.

Інтимна лірика Дмитра Луценка настільки оригінальна коханням з дружиною від молодості до сивини, що дивує сучасників і захоплює. А раптом комусь пощастить? Така мрія спонукатиме до самовиховання, до шукання істини в житті. Адже так буває!

...Ти — повітря мое
І прозора студена криниця.

...Ти — мій хліб і вино.

Ти — цілюща трава...

Яке благородство помислів, глибина бажань, шляхетність!

П'ять років страхіть війни, де гинули друзі-однополчани, сам дивився в очі смерті, йшов у бій — і не огрубів, не зачерствіла душа. Певно, тому, що Поет виконував у ті роки найважливішу роботу — захищав Батьківщину.

Солдат, боєць мріє про мир і спокій на рідній землі.

...Живий я...

І сниться мені Україна

Не в вирі пожеж, а в привіллі ланів.

Любов до Батьківщини — це не солодкі слова, не фальшива патетика, не словоблуддя обіцянок, не оплакування її горя, а дія, реальна участь у долі рідного краю, у його спасінні. Дмитро Луценко в творчості такий справжній і благородний, як і в житті.

Особлива сторінка дару поета — пісенна. Вона трепетна й ніжна. Незабутні пісні, народжені в минулі роки, гармонійно вплітаються в сучасний пісенний вінок. Хороша пісня — це рай для душі, навіть якщо вона журлива...

“Мамина вишня” (муз. А. Пашкевича), “Осіннє золото” (муз. І. Шамо), “Києв мій” (муз. І. Шамо), “Зачарована Десна” (муз. І. Шамо), “Невгамовні солов'ї” (муз. О. Чухрая), “Як я люблю тебе” (муз. Е. Бриліна)... Художні образи, текстова палітра пісень на вірші Д. Луценка — це українська природа і любов. Звуки природи стають звуками музики, слова і голосу, а любов наповнює пісні почуттями краси, радості, щастя.

Пісні на вірші Дмитра Луценка знають і люблять з голосів незабутніх Діани Петриненко, Дмитра Гнатюка, Раїси Киринченко, Олександра Таранця, Костянтина Огнєвого... Сьогодні пісні продовжують звучати у виконанні Олександра Василенка, Світлани Мирводи, Оксани Калінчук, Анатолія Лаврінчука... На вірші Д. Луценка народжуються нові пісні (“Чого ж ти сумуєш, гармонь...”, “Не почувий, моя любове...”, муз. А. Лаврінчука).

Дякувати Богу, серед сучасних українських пісень є чимало дуже гарних. Є справжні піснетворці. Проте шкода, що з багатьма піснями люди не знайомі через недоступність ефіру, неможливість організувати творчі вечори-концерти самотужки піснетворцями. Пісні забудуться, загубляться у леті часу, затіняться зміною естетичних смаків, не встигнувши виконати свою духовну роль, суттю якої є обов'язковість благородства.

ний апарат лише з часом, внаслідок тривалої духовної роботи поряд з фізіологічними процесами, став ще й вокальним апаратом. Накопичена творча енергія співочого апарату має свій вихід через спілкування із слухачами. Тому й голос є ілюстратором, у даному випадку, вищих виявів музичних емоцій, музичної думки.

Його поступ до професійного Олімпу вражає. Ще студентом Валерій стає солістом Українського радіо. Поряд з тим, 1969—1971 рр. — він соліст Ансамблю пісні і танцю Київського Військового Округу, а 1971—1973 рр. вже соліст оперної студії Київської консерваторії. Протягом 1973—1974 рр. Буймистер виступає солістом Київського камерного хору ім. Б. М. Лятошинського, а 1974—1976 рр. він соліст хору імені Платона Майбороди Держтелерадіо УРСР. З 1976 року стає солістом Київської філармонії.

Студентом Валерій мріяв про сцену оперного театру. До репертуару він завжди включав арії вітчизняних і зарубіжних

Пісенне безсмертя Явдохи Зуїхи

Микола ДМИТРЕНКО,
доктор філологічних наук, професор,
письменник

Славу українській пісні творили мільйони виконавців, адже кожна людина — носій фольклору. Але особливо вагому роль у творенні, збереженні та збагаченні народнопоетичної традиції відіграли талановиті носії, з-поміж яких чи не найславніше ім'я подільки Явдохи Зуїхи — видатної співачки, що його відкрив світові збирач фольклору, учитель Гнат Танцюра в селі Зятківцях Гайсинського району на Вінниччині. Репертуар Явдохи Зуїхи, чие ім'я вміщене в багатьох енциклопедіях, — безпрецедентне явище у світовій виконавській традиції: тисяча вісім народних пісень! А ще від неї записано сотні прислів'їв та приказок, загадок, прикмет, повір'їв, примовок, 156 казок, легенд та переказів, велику кількість інших фольклорно-етнографічних матеріалів.

Пісні Явдохи Зуїхи — багатющий світ народних почуттів, думок, емоцій, що знайшли індивідуальний творчий вияв через неординарну особистість.

Якою ж була Явдохи Зуїха?

Найповніше охарактеризував Явдоху Зуїху збирач фольклору Гнат Танцюра у методичному посібнику “Записки збирача фольклору” (1958 р.) та в нарисі “Явдохи Зуїха” (вміщений наприкінці видання).

Чимало спогадів про Явдоху Зуїху мені як зацікавленому зятківчанину вдалося записати від рідної бабусі Лізи Уманець, від односельців-старожилів. Мої земляки добре змалювали зовнішність талановитої жінки: середнього зросту, міцної статури, смаглява, великий ніс, очі голубі, круглолиця, із широкою широю усмішкою з рівненькими рядами дрібних міцних зубів. Говорила впевнено, чітко, голосно, відкрито; мала чудову дикцію, була винятково красномовною. Мова її була барвистою, соковитою, аж вигравала-видзвонювала влучними порівняннями, метафорами, алегоріями. Порівняння її — дотепні, насмішкливо-іронічні, часом і саркастичні — густо перепліталися з прислів'ями та приказками, примовками, приспівками, загадками, різноманітними цитатами з фольклорних творів — казок, легенд, притч, прикмет, а найбільше — з пісень. Привітна й безпосередня, правдива й справедлива, добродушна, завжди охайна: у хаті в неї, як у віночку, й сама одягнена чистенько. В одязі любила простоту, вишивки щоб було небагато; була працюютою і робила все до ладу й від інших того жадала. Мала артистичну вдачу і знала силу-силенну пісень; вміла танцювати, шити, прясти, вишивати, писати писанки, передавати вимову, інтонацію, вираз обличчя й ходу (поставу) людей; блискуче імітувати різні природні звуки, голоси багатьох птахів, тварин. На жаль, унікальна світлина-портрет Явдохи Зуїхи, що був переданий разом із рукописною збіркою, в архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України (фонд 31—2, одиниця збереження 45, аркуш 17 — місце для фото) не зберігся: можливо, втрачено під час підготовки матеріалів до друку у видавництві “Наукова думка”. Звертаю на це ува-

Видавництво “Літера ЛТД” наприкінці 2021 року опублікувало збірку “Пісні Явдохи Зуїхи”, яка започаткувала серію “Скарби українського фольклору”. Це оновлене перевидання книжки 1965 року. Хтось висловився про книгу “Пісні Явдохи Зуїхи”, що це пам’ятник простій, рядовій колгоспниці. По-перше, не “простій” чи “рядовій”, а надзвичайно обдарованій людині, високого інтелекту натурі. Та й не тільки їй — це один із пам’ятників самому народові. Книжка давно стала раритетом. До перевидання долучилися відомі фольклористи: доктор філологічних наук, професор, письменник Микола Дмитренко та доктор мистецтвознавства Людмила Єфремова. Публікуємо фрагменти з передмови Миколи Дмитренка до цієї унікальної збірки.

гу з метою продовження пошуків, а ще тому, що під час деяких публікацій у періодиці поширюється недостовірні світлина — загальний образ жінки, що його створив художник В. Березовий, ілюструючи мою книгу прози: Дмитренко Микола. Допит: Повісті, оповідання. Київ: “Радянський письменник”, 1989. С. 3. Цей портрет, як не прикро, зображено й на конверті, що його випустила Укрпошта до 160-річчя Явдохи Зуїхи, на меморіальній стелі пам’ятника “Народні пісні — жити!”, що його відкрито до 100-річчя від дня народження Г. Т. Танцюри в с. Зятківцях на Вінниччині біля будинку культури.

Народилася співачка 1 березня (за новим стилем — 14 березня) 1855 року в родині кріпака Микити Сивака у селі Кушинцях, що розташоване на правому березі річки Кіблич. Була третьою дочкою в сім’ї. Мати Тетяна від бідності й розпачу гірко завила і померла. Рано залишилась Явдохка без материнської ласки. Батько як міг піклувався про дочок, навчав охайності й порядності, а був хоч і бідний, але чесний, а ще володів неабияким гумором і красномовністю. Микита Сивак віддав заміж старших — Фотину й Харитину, а з найменшенькою лишився господарювати. Чимало батькових рис передалося їй, зокрема й загострене почуття справедливості. Активно спілкуючись із ровесниками чи й старшими на вулиці, Явдохка завжди отаманувала, могла й набити хлопця чи дівчину за те, що погано співає чи ледарює в компанії. Та не довго гуляла дівчинка: служила в багачів за няньку, ходила на заробітки поденно. Згодом пішла у строк до місцевого пана Равського: хоч і в ката, аби плата. Наймалась “від льоду до льоду”, тобто від часу, коли лід розтане, до тієї пори, як новий стане.

Нестатки вигонили із рідної хатки: мусила із земляками йти на заробітки у Бесарабію, в Херсонську губернію. Залишаючи село, співали заробітчани традиційної: “Бувайте здорові, соснові пороги, /А де проходили мої білі ноги...”. Упродовж чотирьох років ходила на тяжкі заробітки, пізнавала світ і людей, набиралася гірко-го досвіду, “надивилась і наслухалась”, навчилася цінувати “печену картоплю, білу сорочку і вірне словечко”. Йшла в далекі степи дужа, енергійна, бадьора, а поверталася додому худа, змарніла. Сказано ж: добро пушить, а горе сушить.

На двадцять третьому році Явдоху Сивак засавтав бідний хлопець Василь Олійник із сусіднього, найближчого до Кушинця, села Гнатівки, яке розташоване на лівому боці річки Кіблич. Вийшло так: сиділа дівка та й висиділа дідька. Мовчазний, лінкуватий чоловік і сварлива свекруха звалили на Явдоху всю роботу по господарству. Василь городом, що спускався до річки, часто ходив ловити рибу, печерувати раки, заглядав і до корчми, а потім щороку почав мандрувати на заробітки до Бесарабії, залишаючи жінку з маленькою дитиною. Четверо дітей народила Явдохи: Петра, Явдоно, Маріку і Явдокима. Намагалася в усьому догодити свекрусі, корилася, але нічого не допомагало. Свекруху драгували мова невістки, а ще більше пісні: “Доки ти будеш тріщати, як терниця? Для чого ці співи? Не скавуй мені тут!”. Це про таких свекрух співають у народі:

*Поперу шмаття на річці,
Свекруха каже: в горіліці.*

*Покладу шмаття на плоти,
Свекруха каже: в болоті.*

*Вимастю хату — не біла,
Ізмила лавку — не сіла.*

*Постелю постіль — не ляже,
Замету хату — не стане.*

*— Ледащо невістка, ледащо,
Не хоче робити нізачо.*

Чоловік повертався додому, усе зароблене пропивав, улазив у борги, дорікав жінці та ще й бив. У хаті щоденно були сварки. Явдохи словами пісні характеризувала своє заміжжя: “Що зазнала, то зазнала /“Розкоші” за нього: /І ошийника, і потилника, /І праника, і праца, /І макогона-товкача”. Розповідала: “Прожила я свій вік, як не чоловік. Прожила в біді, як камінь у воді. Був і голод, був і холод. Не було ні взутися, ні вдягнутися. Була мені біда, мені горе було. А проте як дівкою, так і жінкою, ходила на весілля, молоду вбирала, пісні витягала, а була молодша, то й танці виводила. Писанки писати? До мене. Вишити дівоче вишиття? До мене. Мене, спасибі їм, люди не цурались. Але то спілка, що чоловік та жінка. А в мене цей спілкі не було, бо з чоловіком погано жилося... Якби не діти, то пішла б десь у світ за очі. Особливо тяжке було одне літо. Як на бідного та ще й дриготи. Був недорід. Хліба свого нема. Купити нема за

що. А тут ще борги: одному винна, другий править, а третьому нема що віддати. Ну, така біда, що хоч у скоки та в боки. Хоч гинь! Без кришки хліба, за баньочкою води жала лавсь день. Зварила б куліш, якби було пшона, а то й бараболі катма. Загрію окріп, посоло, похлюбаю з дітьми та й лягаю спати. Ох, який то страшний голод!.. Хто там змилюється, дасть мисочку висівок... Так і билася сама, як риба об лід. Ех, ніхто не відає, як хто обідає... Тоді моя маленька Явдохка померла, то я мало не заллялася слізьми. Мене тоді водою відливали. Довго я тужила за дитиною. Довго не могла забути. Ох, які ті діти трудні!..”

Повернувся з кількарічного заробітчання Василь Олійник — страшний, старий і хворий. Трохи полежав, покашляв та помер. Овдовіла Явдохи на п’ятдесят першому році життя. У сусідніх Зятківцях жив старий Демедь Жук: мав за плечима сімдесят три роки, поховав дві жінки, повіддавав заміж дочок, оженив (віддав у приймаки) старшого сина, і тяжко вікував із найменшим, уже дорослим, сином-епілептиком Онуфрієм. Чоловікам потрібна була господиня. От і випало старому женитися. Добрі люди підказали, що у Гнатівці Явдохи Олійник уже три роки, як вдова. Дуже не хотіла Явдохи покидати рідне гніздечко, але таки

1910-го року переїхала до Зятківців. Явдохи Олійник стала бабою Демедихою, восени 1919 року Демедь Жук помер.

Працьовитістю, справедливим і добрим ставленням до людей, а ще піснями, мудрим порадами заслужила авторитет у селі. З нею рахувалися, побоювались її гострого язика. “Лучче не берись зі мною щіпа в’язати, — відповідала вона тому, хто починав із нею спірку. — Тобі там не бувати, де я побувала. А я ж була в буваличах, побувала і на смичковим перевозі, навчилася і в решеті танцювати, і знаю тепер по чому коряк каші”.

Із бабою Явдохою як співачкою Гнат Танцюра познайомився 1918 року за простих сільських обставин. Сімнадцятирічний юнак певний час записував пісенний репертуар матері й сестер, ходив селом до різних співачок, уже набралось до сотні зразків. Якось, проспівуючи народну баладу “Ой ходить Іван понад лиман”, мати Тетяна забула її закінчення. Саме на цю мить надійшла до хати стара сусідка Демедиха. Мати запитала, чи не знає вона до кінця згаданої пісні. З усмішкою відповіла: “Де там, не знаю... До мене, до мене, сину, за піснями. На трьох волових шкурах не запишеш. Я ж їх знаю до гибелі. Вік свій проспівала. Десь-то і долю свою проспівала, що така нещаслива. Я ввесь свій вік провела в біді, у злиднях і в піснях. Коли б не пісні, то десь-то лопнула б із досади та горя...”.

Гнат Танцюра скептично сприйняв слова сусідки про “три волові шкури”, однак бабуся відразу ж проспівала закінчення балади, то ж подумав: може, запишу хоч кілька десятків пісень, — і то буде добре. Упродовж двох тижнів безперервно Гнат ходив до Демедихи і складав лише за першим рядком чи якоюсь промовистою назвою (наприклад, “Про Кармелюка”) списки відомих їй пісень, яких виявилось не десятки, а сотні. Згодом про це фольклорист зазначив, що бабуся зразу “сипнула” стільки пісень, що не можна було отямитися: “Кажучи фігурально, коли я досі плавав по вузьких річечках, звідки було видно обидва береги, то тепер вплив у якесь безмежне море. Я стомлювався писати і всерйоз почав побоюватися, що ніколи не зможу переїняти того, що вона знає. А вона все каже, розповідає, співає без кінця і краю”.

Після текстів збирач проставляв дату запису й прізвище співачки: то Явдохи Олійник, то Демедиха, то Я. Жучиха. Бабуся спостерегла, що після тексту пісні Гнат ще щось дописує, то пошканилась, що то за відсебенський він додає. Збирач пояснив про паспортизацію: коли, де, від кого записано... То й записує її ім’я кожного разу. Навіть не сподівався на бурхливу реакцію: “Як так можна? Я цілий свій вік провела в чистоті, незапорошеною. Я цілий свій вік тішилася, що ніхто про мене не скаже поганого слова, а ти мене на старості хочеш знеславити на весь світ. Бач, який ти добрий!..”. “Чому знеславити? Навпаки!..”. “Ні, знеславити. І ось чому. Будуть читати й співати ці пісні, а тут же є всякі, і будуть сміятися. Будуть судити мене. Скажуть: старій шкапі не годиться ось так виспівувати. З неї порошок вже сиплеться, а вона ще он диви, як виспівує. Та ще якихось пісень!.. Скажуть: видно, добра була жаба ремінна. Бо про що співає, то про те й думає. Так десь-то чинила сама, як проспівує... Нашо мені на старості ця напасть? Не пиши мене в ту грамоту. Не треба. Не хочу! І казати більше не буду, ні співати...”.

На певний час записи припинилися. Вихід знайшла сама співачка, запропонувавши “охрестити” її по-новому й записувати “на таку фамілію, щоб ніхто не чув і не знав”. Сама обрала собі псевдонім: “Та фамілія буде погана, та — довга. Кожного разу тобі прийдеться довго писати, тратити час. Нехай я звуся так, як є: Явдохи. Явдох багато... А фамілія... Була я в Кушинцях Сивак-Попик, у Гнатівці — Олійник, у Зятківцях тепер — Жук, Демедиха. Можна було б узяти “Жук”. Коротенько. В Зятківцях Жуків багато, між ними є кілька Явдох — нехай після розберуть, котра це

Явдоха Жук так виспівувала. Але одно вже слово “Жук” — погане. Це щось таке дрібне, миршаве, плазує, в гною риється. Не хочу.. Чекай-но, колись на мого покійного старого, того першого, Василя, були виклали прізвисько — Зуї, бо він був десь далеко на роботі в якомусь Зуєвім. То нехай я буду Зуїха. Явдоха Зуїха. О!..”.

Записи відновилися і тривали впродовж дванадцяти років.

Володіючи колосальним фольклорним репертуаром, Явдоха Зуїха ставилася до народних пісень, як до народного добра, знала на власному досвіді й усвідомлювала, звідки, з яких надричних житейських струн беруться пісні, хоч і жартома казала збирачеві, що то панна виходить із моря і співає, треба лише почути й запам’ятати. У народних піснях Явдоха Зуїха вбачала правду життя, високу художню силу впливу на думки, почуття, настрої людей. Вона була естетично розвиненою особистістю з феноменальною пам’яттю, людиною, яка знала, що таке добро і зло, завжди відстоювала справедливість і захищала народні пісні від наруги, фальсифікації, дбала про чистоту й точність тексту та мелодії. Пісенне багатство народу з уст Явдохи Зуїхи — явище унікальне: в її репертуарі немає жодного тексту, який би слово в слово повторював відомі твори з інших видань.

Серед обрядових пісень такі тематичні розділи: весняні хороводні пісні, русальні та петрівочні, купальські, обжинкові, колядки та щедрівки, весільні. У цих творах багато світла, зображено ідеальний світ гармонійного поєднання людини й природи, охарактеризовано людину в будні і свято, порівняння до краси й добра, здійснення мрій.

Лірика про кохання та сімейне життя в подолян — це великий пісенний розмаї. Йому присвячений найбільший за обсягом розділ. Тематика цих творів переважно сумна, невесела; краса природи і людська туга, сімейні пута контрастують тут особливо сильно, глибоко. Трагізм знедолених зображено в розділі балад.

Захоплює дух від історичних, чумацьких, рекрутських, бурлацьких, наймитських, заробітчанських пісень. Трагічні сторінки історії рідного краю передано через яскраві образи-символи, приклади героїчної боротьби з поневолювачами, зусібними зайдами-чужинцями. Пісня рятувала, додавала сил, була цілющим ліком для збленої душі, дарувала надію. У піснях демонструється органічний, вроджений оптимізм українців, віра у власні сили і сподівання на краще життя.

У розділі історичних пісень вміщено твори “Що за голос у долині”, “Ой на горі та жєнці жнуть”, “Ой понад річкою, понад Синюхою”, про Нечая, Морозенка, Саву Чалого, Максима Залізняка. Пісня про Устима Кармалюка (“За Сибіром сонце сходить”) поширена в десятках варіантів, зокрема двадцять п’ять опубліковані у фундаментальному академічному томі “Історичні пісні” (1961 р.), на першому місці — подільський варіант із Зятківців, що його записав Гнат Танцюра 1919 р. від Явдохи Зуїхи.

Понад усе Явдоха Зуїха любила пісні такі, щоб від них “у серці йокало”. Переживала кожен пісню душею, плакала над нещасливою долею наймитів, рекрутів, чумаків, тяжкою долею жінок, сиріт. Кого не вразить фатальною неминучістю, невідворотністю ліричний сюжет народної перлини “Мамко наша, любко наша”? Тут поєднано образи дітей, матері, смерті. Застосовано художній прийом ступеневого звучення образу, коли діти повідомляють матір: “Уже ходить по вулиці смерть же ваша”. Мама просить дітей зачинити ворітєчка, не пустити; далі смерть ходить подвір’ям — прохання зачинити сінні двері; по сінєчках — зачинити хатні двері; у порозі... А далі зворушливий до сліз образ:

— Мамко наша, любко наша!
Уже стоїть коло полу смерть же ваша.
— Діти мої, кєіти мої!
Подайте наволоюшки та просіте її.
— Ой смерте ж наша, смерте наша!
Не бери ж ти мами від нас.
Не бери ж ти мами від нас,
Бо посиротиш же ти нас.

Емоційні переживання, хвилювання за долю героїв пісень однак не затуманювали їй ясний розум і не притлумлювали чіпку пам’ять. Відтворювала багаторічні ліро-епічні балади, історичні пісні, була уважною до нюансів пісні, до художніх деталей. Мала реактивну асоціативну пам’ять на пісенні образи. Будь-що могло викликати в неї пісенний спогад: якийсь предмет, явище, тварина, вислів, окреме слово... Такі слова, візуальні образи чи якісь дії, що викликали асоціацію, Явдоха Зуїха називала “гачками”. Упав ніж і брязнув: “Ой брязнули ключі, /Серед моря йдучи...”. Або хтось у розмові сказав буденні слова: “Нашо мені?”, як бабуся одразу ж реагувала піснею:

Нашо мені на стороні собаки держати?
Єсть у мене воріженьки, то й будуть брєхати.
Бо собаки як держати, треба годувати,
А вороги свій хлїб їдять і будуть брєхати.

Слово “хвалько” нагадало Явдосі Зуїсі пісню “А хвалився соцький сином, /А десяцький своїм чином...”. Коли збирач запитав, чи є пісня про ворону, то відповіла: “Є і про ворону: Ще собаки не гавкали /І ворони не крикали, /Як у волошини дочку вкрали...”.

Переглядаючи стоси паперу із записами від Явдохи Зуїхи, Гнат Танцюра щоразу дивувався з цього багатства, розумів його походження, та все ж якось запитав, з якої причини вона знає стільки пісень. Явдоха Зуїха схвилювано відповіла: “Якби я, сину, не співала, то давно лопнула б. Я дуже бідила цілий свій вік, тяжко та гірко робила, як чорний віл. А що того? Тільки й того, щоб не здохла з голоду. Ото тільки й мого, що не раз, бувало, поспіваю та поплачу.. Пісні помагали мені боротися з бідом. І де ті пісні в мені бралися? Так, наче хто нашіптує мені збоку. А пісні любила, ой любила... Бо то другі вбивалися у воли, в корови, а я, бідна, в пісні. За гарну пісню, здається, дала б око видерти, нехай я світю одним уже, аби я знала ту пісню, бо то тільки й мого, ото тільки й мого багатства”.

На початку 1930-х років Гнат Танцюра під тиском обставин був змушений виїхати із Зятківців на вчителювання до іншої місцевості. Для листування з Явдохою Зуїхою “прикріпив” грамотну людину — Василя Жука. В листах бабуся нарікала на старість, багато плакала, заявляла, що всі старі біля неї повмирали, тільки вона — “вирод безсмертний” — зосталась. Тяжко пережила голодомор 1932—1933 років, який у Зятківцях був страшний, із фактами канібалізму...

Померла Явдоха Зуїха 19 січня 1935 року.

Фольклорна спадщина Явдохи Зуїхи — визначна пам’ятка української та світової традиційної культури. За діапазоном фольклорно-етнографічних зацікавлень, глибиною і обсягами знань і репертуару, за вмінням розмежовувати буденне, матеріальне й духовне, сакральне, космічне, підноситися над злиднями та сірістю й метушливістю тяжкого селянського побуту, за артистизмом натури і морально-етичним та естетичним ідеалом, любов’ю до життя і до народної пісні постать Явдохи Зуїхи унікальна.

“Пісні Явдохи Зуїхи” стали славетною книгою українського народу, співачка здобула пісенне безсмертя. З її пісень черпають творчу наснагу кілька поколінь композиторів і поетів, професійних і самодіяльних хорових колективів, фольклорно-етнографічних ансамблів, сольних виконавців. Із репертуару Явдохи Зуїхи щороку виконуються твори під час традиційного (з 1988 р.) на Вінниччині пісенного конкурсу. Усе це засвідчує живучість традиції, безперервність усної народної творчості.

Іменем Явдохи Зуїхи названо вулицю в Зятківцях. У с. Кушніцях 2005 року встановлено оригінальний пам’ятник народній співачці (скульптор — вихідець із цього села Петро Лантух).

На могилі Явдохи Зуїхи в Зятківцях встановлена меморіальна плита і зелені барвінок як символ вічної пам’яті.

Музичний спогад про маестро

У Національній спілці композиторів України відбувся концерт присвячений 95-річчю від дня народження народного артиста України, професора Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, композитора Віталія Кирейка.

Ірина ПАШИНСЬКА,
музикознавиця, ведуча програм
“Радіо Культура”

Авторка ідеї проєкту — Ірина Шестеренко, відома піаністка, заслужена діячка естрадного мистецтва України, кандидатка мистецтвознавства, професорка Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Режисер-постановник — викладач кафедри оперної підготовки та музичної режисури Національної музичної академії України ім. П. Чайковського Микола Гамкало. Вів концерт директор Меморіального музею-квартири Віктора Косенка у Києві Володимир Мудрик.

Під час концерту in memoiam звучала не лише музика Віталія Кирейка, а й спогади про маестро. Роки співпраці з Віталієм Кирейком пригадав відомий диригент, пропагандист творчості композитора, народний артист України Іван Гамкало. Він розповів про прем’єру його першої опери “Лісова пісня”, написаної на сюжет однойменної драми-феєрії Лесі Українки. Прем’єра відбулася у Львові 1957 року, була успішною і мала великий вплив на подальшу творчість композитора. Адже впродовж наступних 45 років В. Кирейко знову і знову повертався до жанру опери. Усього у доробку маестро 5 опер. В останній (2003 рік) автор знову звернувся до сюжету Лесі Українки, її драми “Бояриня”.

Спогадами про Віталія Кирейка поділилася музикознавиця, ведуча передач “Радіо Культура” Ірина Пашинська. Вона пригадала студентські роки у Національній музичній академії України ім. П. Чайковського, де вивчала оркестрування саме у класі Віталія Кирейка. Розповіла і про співпрацю з композитором у радіопередачах. Декілька з них було присвячено життю і творчості Віталія Дмитровича. Зокрема, передача циклу “Оперний абонемент”, в якій звучала опера “Лісова пісня” у запису 1999 року — постановка Оперної студії Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. У головних партіях радіослухачі чули Наталію Николаїшину, яка виконувала партію Мавки, та Геннадія Кабку — партія Лукаша.

Ірина Пашинська наголосила на тому, що у фондах Українського радіо зберігаються записи творів композитора: Симфонії, Концерти, обробки народних пісень, камерно-вокальні (романси) та інструментальні опуси (Сонати та численні “малі форми”).

Під час концерту пам’яті Віталія Кирейка спогадами про маестро ділилися і виконавці його творів, що зробило цю подію ще більш цікавою для публіки. Та все ж головною під час концерту, а він тривав впродовж півтори години, була музика Віталія Дмитровича у виконанні і відомих музикантів, які вже багато років її пропагують, і зовсім юних.

Знана піаністка Ірина Шестеренко була авторкою ідеї проведення концерту-пам’яті та його найактивнішою учасницею. Вона розпочала програму Сонатою

№ 13, яку автор присвятив їй, як, до слова, і низку своїх інших творів. Пані Ірина також акомпанувала усім співакам, які брали участь у концерті.

Далі у програмі звучала оперна музика Віталія Кирейка, його романси та фортепіанні твори. Фрагмент його опери “Лісова пісня”, дуєт Мавки і Лукаша, виконали заслужений артист України Микола Шуляк (тенор) та заслужена артистка естрадного мистецтва України Інна Андріяш (сопрано). Співачка виконала і арію Мавки. А молодий співак-баритон Антон Скірко заспівав арію Перелесника.

Під час вечора пам’яті Віталія Кирейка зазвучали і кілька його романсів. “Не співайте мені сеї пісні” на вірш Лесі Українки та “Ранок” на слова Зої Ружин виконала Інна Андріяш. Відомий співак Леонід Гук (тенор) озвучив один зі знамих романсів В. Кирейка — “Сікстинська мадонна” на вірш Івана Франка. Заслужений діяч мистецтв України Микола Сікора виконав романси “Запалим пам’яті свічу” на слова Володимира Москвича та “Маки”, автор слів Микола Луків. У концерті взяла участь і відома співачка, народна артистка України Людмила Ларікова. Вона, як завжди, зачарувала своїм мистецтвом, виконавши три романси: “Вокаліз”, “Епіграму” на вірш Гете та “Світанок” на слова Марії Губко.

Кілька романсів виконали і молоді співаки. “Тополю” на вірш Тараса Шевченка — Софія Андріяш-Місько (сопрано). А романс “Пророк” на вірш Лесі Українки — Антон Скірко (баритон).

Програма концерту до 95-річчя від дня народження композитора, народного артиста України, професора Віталія Кирейка була досить різноманітною. Окрім Сонати № 13 для фортепіано, фрагментів з опери “Лісова пісня” та низки романсів, звучали й інші твори. Зокрема, “Вальс” із Сюїти для фортепіано в чотири руки заграли лавреатки Міжнародного конкурсу Олександра Дяченко та Анастасія Задьора, студентки Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, класу професорки Ірини Шестеренко.

Молоді піаністки та їхня викладачка Ірина Шестеренко виконали і кілька прем’єр Віталія Кирейка. Вперше публічно зазвучали дві фортепіанні композиції. Студентка 2-го курсу історико-теоретичного факультету музичної академії Анастасія Задьора грала “Українську пасакалію”, а студентка 2-го курсу диригентсько-хорового факультету Олександра Дяченко — п’єсу “Спогад”. Виступ юних піаністок, які творили образ і передавали авторську емоцію, дуже сподобався публіці.

На завершення великої концертної програми зазвучали ще дві прем’єри: “Забуті вальси” (з опусу 175) Віталія Кирейка заграла піаністка Ірина Шестеренко.

У концертній залі Спілки композиторів України того вечора не було випадкових людей — лише ті, хто знав маестро, хто зберіг світлу пам’ять про нього, хто пропагує його творчість і хто з цікавістю відкриває себе світ музики маестро.

Дмитро ЧЕРЕДНИЧЕНКО

...І спрага вірної руки...

На вітрах України
Тичина
у землю
плуга загнав...
Коли пересохла
пам'ять —
Драч загнав
ніж у сонце...

Борозна і рана...
Пустили зіпсути кров,
щоб світ одужав.

Підпавок — перепел вечірній —
гукає перепілку на пісні.
Бо скоро прийдуть косарі,
тоді лети собі у вирій.

Тоді земля зостанеться мовчати
і від мовчання посивіє..
— Прийди, — підпавок у траві, —
бо треба землю наспівати.

При місячному сайві
батькової хати

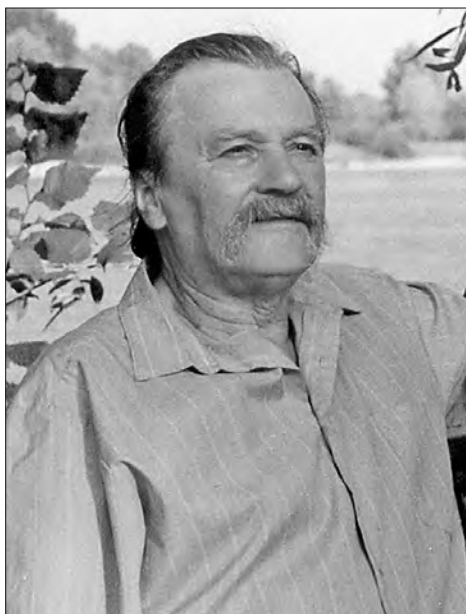
при місяці?

Ні — при стіні
що сяє місяцем
зокола
і світить
прямо в душу...

Тепер ти знаєш
коли ніч?

Такий страпатий ліс
яка ж то буря
обтріпала

Ідуть дерева
як свічки на страсть
і пустодуй
ім племін задуває
Хто ж старп'я підбере
хто гноття
обтіпає

Такий страпатий ліс
аж у землі
душа болить

Тризуб
і прапор жовто-синій
і клич до праці
Ще не вмерла

Такі навколо жерла
націлені й готові
і ні одного слова
Не журись

Дивись дивись
не спи
На жерлах тих
сидять зозулі...
А ти — о Боже! —
люлі люлі
Благаю не проспи

Нам на шию наступили,
а ми ще ж і важим:
— Помози, Боже,
і нашим, і вашим.

Нас на той світ загаяють,
а ми й досі важим:
— Помози, Боже,
і нашим, і вашим.

Була, здавалось,
вічна мерзлота,
здавалося, уже
ніколи не відтане.

Та пересілися морози
і потекли струмки.
Ростуще все,
хоча й пожалене, побите,
несміло знову визира
з-під броні крижаної,
і ожива все, ожива —
тала вода рани гоїть.

Посеред блудних і заблудлих
Посеред спраглих і німих
Неутоленну правду дудлим
І не впокоїмося ми

Чи прийде блудний до криниці?
Чи виблудить заблудлий де?
Чи наша правда оновиться
Чи в брехнях сухих пропаде?!

Так сумно хліба зеленіють
І снігу нема на полях.
Про що ж вона, бідная, мріє,
Про що вона дума — земля?

Чи прийде до неї господар,
Чи тільки найдуть женці,
що тільки збиратимуть податі
І дертимуть клятві гарці.

Коли ж хто її порятує,
Догляне коли її хто?
Холодна земелька сумує
І просить у Бога пальто.

Світло

І знову над горою світло,
Таке яскраве світло над горою.
Ще ніби ж сонце не зійшло,
То хто ж на обрії там світить?

Воно так рідко в сон приходить
І світить лиш у даліні.
Але до себе широ надить,
Коли невтерпки мені.

Воно яскраве аж блакитне,
Світило, що гука за обрій.
Чи то моя Зоря провідна,
Чи Божий знак — на добре?

Добре йти своїм трибом,
коли маєш той триб.
Якби ми його мали,
то вже вільні були б.

А то маєм клубочок —
з нього кожен сота:
стільки кінчиків різних,
а де ж нитка свята?

Дуби і сосни і стежки
чийсь сліди чийсь думки
і відчай чийсь гіркий
і спрага вірної руки

Пороша впала на гілки
дуби і сосни і стежки
Пороша впала потайки
і не сполохала думки

Темніє ліс звіддалеки
сумні гілки сумні голки
і лиш посивілі стежки
чекають вірної руки.

Яри, яруги і горби,
Акації, тополі...
Блищать обвітрені лоби
У Господа на волі.

Біжать вітриська і вітри,
Біжать, свистять трипало,
І залітають у яри,
Мов хлопчачі зухвалі.

А там ярами пробіжать
І вискочать із глибочині.
Уткнуться носом в сіножаті
І сплять собі на сні.

Перший осінній човен
Тихо водою пливе.
Чом зачепив так раптово
Мене за живе?

Ні тобі весел, ані вітрила,
Просто пливе — і все...
Мов і його без стриму
Доля кудись несе.

Публікація Галини Кирпи

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

14 січня 2022 року в Колонній залі КМДА відбудеться мистецький захід “Стара коляда в новім часі”, організований Всеукраїнським товариством “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Київським міським об’єднанням “Просвіта” та Київською міською державною адміністрацією.

Учасники: Дитячий фольклорний театр “Дай Боже”, Ансамбль традиційної музики “Буття”, народний артист України Кирило Стеценко та ін.

Початок о 17.00. Вхід вільний.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

